

67-3
L 462

A. 7. 1939

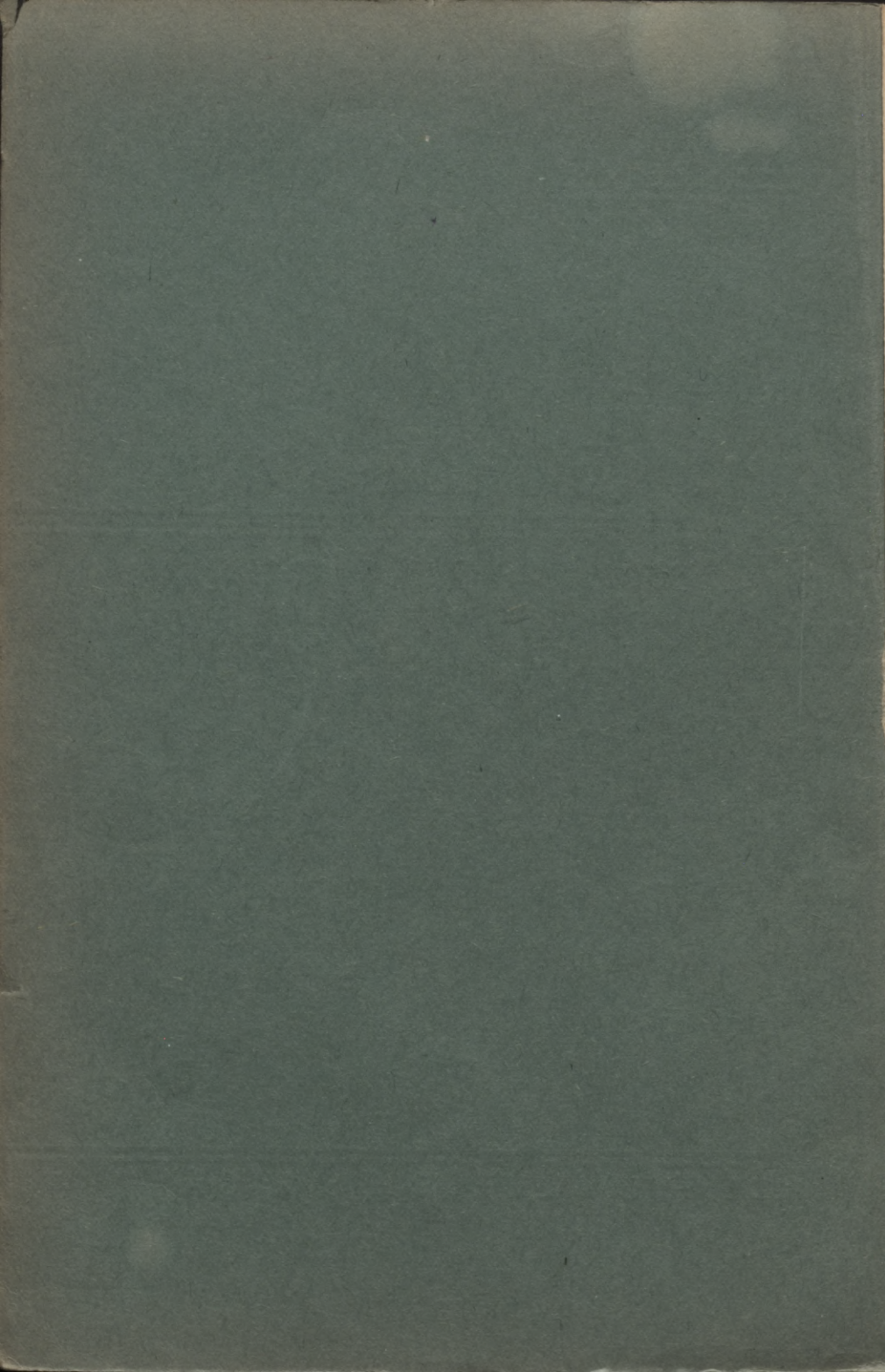
1000

V. SPROĢIS

NEGADĪJUMU
PSICHOLOĢIJA

1939

IZDEVIS A. JESSENS RIGĀ

67-3
462

98

L
1

V. SPROGĪS

Negadījumu
jeb
nelaimes gadījumu
psicholoģija

1939.

Izdevis A. Jessens

Rīgā, Jumaras ielā 18.

[REDACTED] (II)

L. V. B.

Nr. 357929

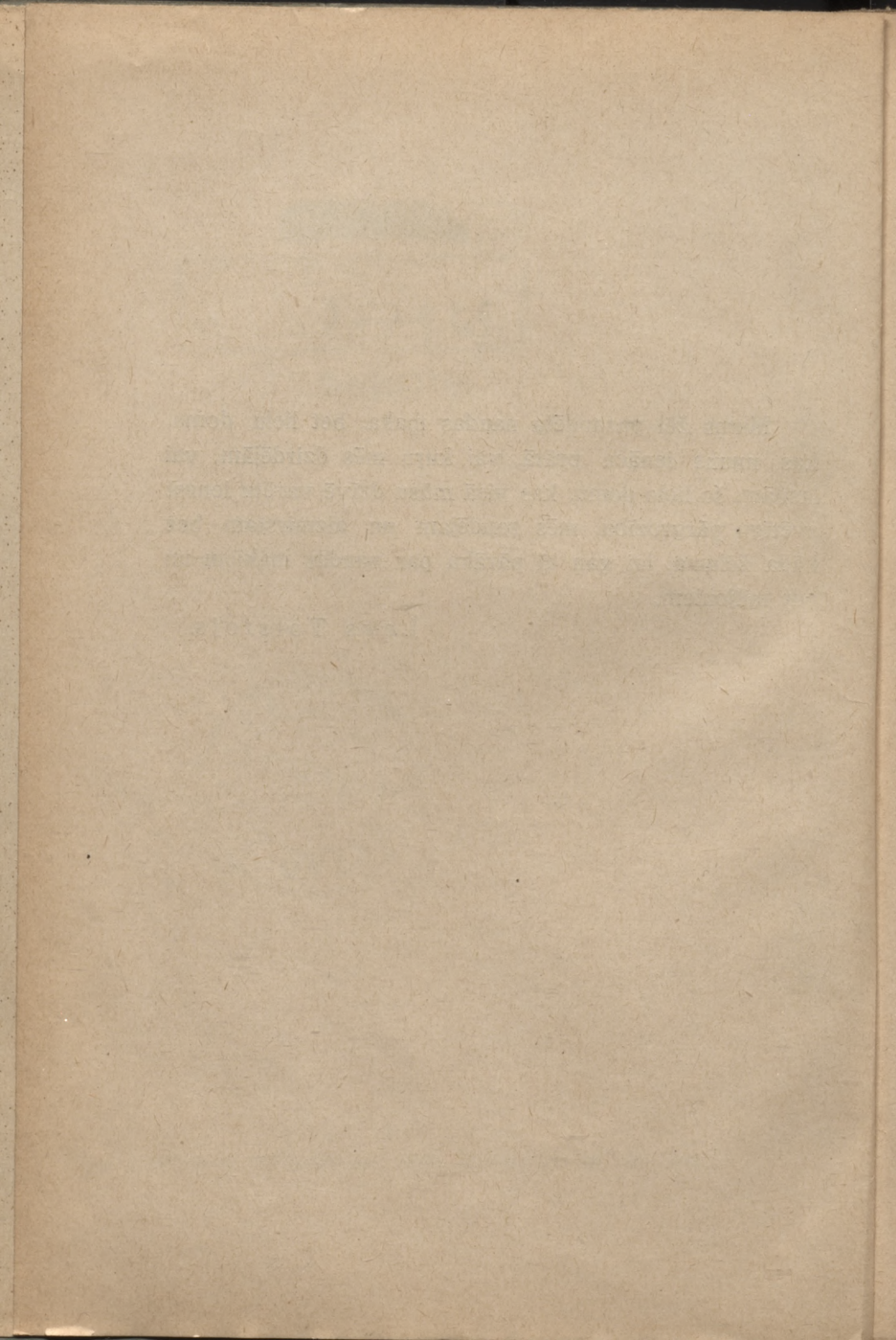
0309069794

Pīpiņa grāmatu un nošu spiestuve Rīgā, Marijas ielā 16. Nr. 3602.

Mums žēl pazaudēta naudas maka, bet lielu domu, kas mums ienāca prātā, vai kuŗu mēs dzirdējām, vai lasījām, šo lielo domu, kas visā mūsu dzīvē varētu ienest svētīgu pārgrozību, mēs zaudējam un aizmirstam bez kāda žēluma, lai gan tā pārāka par naudas makiem un pat miljoniem.

Levs Tolstojs.

Vai cilvēku nelaimes, dažādie nelaimes gadījumi, ciešanas, briesmas un sāpes, notiekošas tepat mūsu tuvumā — uz ielas jeb blakus mājā, vai arī tālākā pasaulē drīkst nodarbināt mūsu domas, interesi un līdzjūtību? Vai viņām būtu piegriežama īpaša vērība? Vai viņas pat būtu pārvēršamas par pētības objektu, meklējot cēloņus, meklējot izskaidrojumus, mēģinot viņas ierobežot vai pat novērst?

Jā, un šai grāmatai ir tāds nolūks.

Bet pret citu ciešanām atsevišķais cilvēks izturas dažādi, arī lielle domātāji, arī rakstnieki un dzejnieki, arī morāles skolotāji. Ir dažādi viedokļi, dažādi uzskati. Visumā — par citu ciešanām daudz bēdu nav, un viens pat no izcilākajiem pasaules rakstniekiem, Oskars Uailds, saka:

„Es varu līdzī just visam, tikai ne cilvēka bēdām. Bēdām līdzjust es nevaru. Tās ir pārāk nedaiļas, pārāk baigas, pārāk nomocošas. Ka mūsu laika cilvēki līdzī jūt tādām, tur ir kas dziļi un briesmīgi slimīgs. Līdzjust vajadzētu tikai krāsām, daiļumam, dzīves priekam“.

Šādu aforismu kaut kur izlasot maz domājošs cilvēks, var sākt sevi noskaņot tāpat. Kas man daļas! Pretīgas un riebīgas ir tās gaudas! Es nekā negribu zināt par citu nelaimēm, lai viņi cieš, lai paši tiek galā.

Par laimi, uaildisku rakstnieku nav daudz. Liela rakstnieku daļa izsaka pretējo, liela daļa pazīst līdzjūtību un to izteic visos darbos. Lielākie pasaules dzejnieki ir arī pasaules sāpju dzejnieki.

Ja Oskara Uailda aforisms līdzjūtību apkauno, tad lielākais pasaules muziķis Richards Vāgners pasaka ko gluži pretējo:

„Līdzjūtību es sevī atzīstu kā manas morāliskās būtības stiprāko iezīmi un domāju, ka tā varbūt ir arī manas mākslas pamats“.

Ja pārspilētu līdzjūtību izteic Dostojevskis, būdams slimīgs un vārgs, un daudzējādi nelaimīgs, tad var domāt, ka pēc tādas tiecas viņa paša psychoorganisms un dzīve, un ka pretējā gadījumā tas tā nebūtu. Bet Richards Vāgners nav nekāds vārgulis, viņš ir visādi panākumiem bagāts, viņš ir trauksmains, vētrains un tomēr viss viņa darbs skaņās un vārdos dzīvo līdzī nelaimīgiem, trauslām un vārgām būtnēm. Tāpēc Vāgnerā, vēl bez mākslinieka, redzam lielu garu arī šinī ziņā. Liels gars nevar nejust līdzī. Ne kaut kas briesmīgi slimīgs ir līdzjūtībā, bet tieši paša Oskara Uailda vārdos. Un slimīgi ir arī visi viņa darbi. Daļēji liels estēts, daļēji ciniķis, tāds ir viņš. Un tikai visa cilvēcīgā kājām samīnējs var nejust līdzī cilvēka bēdām. Uailds maldās, teikdams, ka mūsu laika cilvēki kaut kādā ziņā bēdām vairāk justu līdzī kā agrāk. Kur tad kāda līdzjūtība tagad izpaužas? Vismaz kaut kas slimīgs, lieks un sentimentāls taču nebūs slimnīcas, patversmes, slimo kasēs, apdrošināšana, sarkanais krusts, kara noliegšana, traģēdiju un sabiedrisko problēmu romānu rakstīšana?

Visa cilvēces kultūra, viss cilvēces gara darbs cenšas mazināt savu postu, mazināt nelaimes un bēdas. Dziļi tajās vienmēr skatījušies dzejnieki un morālisti, jaunākā laikā par tām domā arī valsts vīri. Angļu politiķis Hors Belišs, kas pēdējā laikā ieņēmis dažādu ministru posteņus, būdams par satiksmes ministru, izveda veselu

revolūciju satiksmes kārtībā, novērsdams daudzu nelaimīgu cēloņus. Tai laikā par viņu runāja viņi.

Bet kā nevienā darbā, arī problēmā, kā mazināt, vai pat novērst nelaimes, vajaga jaunradītājus, vajaga jaunu ceļu atradējus, kā tas bija Hors Belišs satiksmes ministrijā vai Dostojevskis psiholoģiskajā rakstniecībā.

Pasaule kļūst laimīgāka viņu dēļ.

Lielākā cilvēku daļa, lielākā valsts vīru, lielākā rakstnieku daļa daudz par citu bēdām nedomā. Ir tipi, sākot no vienkārša kriminālromānu lasītāja līdz īstiem visādu darbu darītājiem, kuŗiem patīk noziegumi, dēkas, asinis un katastrofas.

Ir cilvēki, kuŗiem nevien patīk šausmu stāsti, bet arī visdažādākie šausmu darbi, un kuŗi labi apzinās ko dara. Viņi neatlaidīgi slīgst ļaunumā. Viņi nevien priecājas par citu nelaimi, nepalīdzēdami nelaimīgiem, bet tiem ir pat patika viņu izsaukt.

Zīmīgi saka ķīniešu paruna:

„Labi ļaudis pat neapzinādamies viens otram palīdz, ļauni, turpretim, ar ziņu viens otram kaitē“.

Vienmēr cilvēka prāts meklējis ļaunuma sakni. Vienmēr cilvēce mēģinājusi ļaunumu novērst. Vienmēr meklēta labākā mācība, labākā ideja, labākā cilvēka priekšstats. Vienmēr cilvēce meklējusi īsto pienākumu. Tas ir meklēts reliģijā, tas ir meklēts darbībā tēvijas labā, tas ir meklēts sabiedriskā darbībā, zinātnē un mākslā.

Un, tomēr, nekas nav devis pilnīgāko cilvēka tipu. Ne politiķis, ne dzejnieks, ne pilsētnieks, ne zemnieks, ne kapitālists, ne proletārietis, ne zinātnieks, ne sporta varonis nav tas, priekš kuŗa, kā priekš pilnīgākā, varētu noliekt galvu.

Bija laiki, kad par pusdievu uzskatīja dzejnieku; bija arī kad par kaut kādu sabiedriski veselāku individu uzskatīja strādnieku. Bet tas viss ir izrādījies maldī.

Ļaunums, gara aprobežotība, divsejība, divdabība piekrīt visām šķirām, visiem laikmetiem, visām, arī gara nodarbībām. Apslēpts ļaunums var būt arī daiļākajā dzejniekā un māksliniekā, viņš var būt arī godīgākajā darba rūķī.

Par labā jēdzienu galvas laužījuši filozofi, garīdznieki, rakstnieki, visi domātāji. Un, tomēr, vairāk ir tikai filozofēts. Labais, labie darbi, labās personības vēl līdz mūsu dienām paliek ēnā, paliek vientulībā, paliek neievērotas un neizceltas.

Zīmīgi par to saka profesors T. Celms:

„Cilvēce ir nepateicīga savai pagātnei: viņa gan atceras lielos asins izlējējus un lielos kara vadoņus, bet neatceras tos, kas grūtā, nesaudzīgā darbībā cīnījušies, un milzīgi daudz, lai mazinātu asins un asaru plūdus. Piemēram, viena paša chloroforma atklāšana! Bet kas zina chloroforma un aseptiskā pārsējuma gadu? Bet mūsu laiku cilvēcei jau nav laika gremdēties šai vēsturē un domāt par lielajiem pagātnes labdarjiem. Šai, līdz eksplozijai saskrūvētā, dzīves kņadā galvenām kārtām vēl tikai sporta varoņi kā arī lielo tehnisko brīnumu un drausmīgo iznīcināšanas līdzekļu izgudrotāji var saistīt cilvēka apdullinātās psihes uzmanību“.

Šī apdullinātā vai arī pati par sevi ne visai attīstījusies sabiedrības psiche ir tā, kuŗa pati sevi noved dažādākās katastrofās, ciešanās, nelaimēs un nelaimes gadījumos. Šīs grāmatas tiešais pārrunas priekšmets ir nelaimes gadījums, visi tie nelaimes gadījumi, kuŗi pārpilda

dienas presi un to sakarību ar paša cilvēka psihī, psiholoģiju, dziņu, uzmanību, saprātu un prātu.

Kāds amerikāņu žurnālists Prentiss Mulforde, kas ir arī dziļš psihologs, saka:

„Ir labāk nodziļināties ziedošā rudzu laukā un vilņojošā jūras ainā, nekā ielasīties avīžu chronikas šausmās. Mēs jaust nenojaužam, kādu smagumu katru dienu mēs fiziski un psihiski uzņemamies, iedziļinoties visā šai pretīguma orģijā, ko mums katru dienu pasniedz dienas prese. Un kādu labumu arī lai cilvēks gūtu informēties par katru briesmu notikumu, kas pasaulē norisinājies pēdējo divdesmit četru stundu laikā?“

Jā, ko tie briesmu ziņojumi dod?

Un tomēr, vai prese var nesniegt ziņojumus, ka tur un tur nogāzusies lidmašīna, pasažieriem sadegot, ka tur nositušies motocikletisti, ka tur noslīkuši, ka tur izdarītas slepkavības un pašnāvības?

Varbūt tas tad būtu vēl sliktāk, jo rastos iespaids, ka pasaulē viss ir labi? Nav ne ciešanu, ne kaut kā uztraucoša. Labāk sabiedrībai visu zināt. Tas var mācīt uzmanību, tas var ierosināt tādas parādības pētīt. Tomēr, jau diezgan ilga modernās preses pastāves laiks rāda, ka šīs parādības pētīt lasītāji mācījušies nav. Ne-laimēm un negadījumiem vajadzētu mazināties, bet to neredz. Vakarā cilvēks dabū galu līdzīgos apstākļos, par kādiem rītā lasījis laikrakstā. Tā tad, nekā pamācoša viņš tur neatradis.

Bet no šiem avīžu ziņojumiem kaut ko vajadzētu mācīties, tāpat kā jāmācās no grāmatām, no citiem cilvēkiem, no piedzīvojumiem vispār, no filmām un pārdomām, un visa, kas vien ved pie kādas atziņas, kas vien palīdz novērst kļūmīgo soli.

Plašāk pirmo reizi latviešu valodā visu to, kas avīzē parādās kā nelaimes gadījuma ziņojums, grib apskatīt šī grāmata.

Vai negadījumus nevarētu samazināt?

Vai viņus neizsauca paši cietušie?

Vai viņus neizsauc nervozais laikmeta gars ar visdažādākiem modes uzskatiem un parašām?

Ne kā pamatotu zinātni, ne kā plašāk izveidotu mācību šī mazā grāmata nespēs sniegt.

Kā tieša zinātne nelaimes gadījuma psiholoģija vēl nepastāv. Te ir tikai ierosme un meklējums. Viņa šai jautājumā grib izkustināt psihologus, viņa grib likt domāt par nelaimi katram cilvēkam. Un cilvēks visvairāk baidās no nelaimes, gluži kā ikviens mēdz savā mūžā ilgoties pēc laimes, nevarēdams īsti pateikt, kādai viņai vajadzētu būt. Arī nelaimi cilvēks iedomājas kā kaut ko liktenīgu, kaut ko fatālu un mistisku, kuŗas novēršana paša spēkos nav.

Kas tad īsti ir nelaime un kas ir laime?

Par laimi varētu apzīmēt tādu gadījumu, kad tīri necerētā kārtā cilvēks iegūst visu savu vēlēšanos piepildījumu.

Par nelaimi var apzīmēt tādu negaidītu gadījumu, kas cilvēkam atnes sāpes, ciešanas un briesmas.

Cilvēki parasti nejūtas laimīgi. Viņi jūtas nelaimīgi, kaut tie arī būtu cietuši tādā gadījumā, ko varētu saukt par nelaimi. Viņi it kā cieš un meklē laimi. Bet ļoti neiespējami atrast kādu mistisku vai abstraktu laimi. Vieglāk atrast nelaimi, un tikai, kad to cilvēks atrod, tas jūt, ka pazaudējis laimi, ka tā viņam jau agrāk bijusi.

Tuva cilvēka pēkšņa zaudēšana katastrofā, bieži vien briesmīgā, ir laimes zaudēšana; pašam kādā gadī-

jumā zaudēt kājas, rokas, acis vai dzīvību ir laimes zaudējums. Vislabāk būtu, ja cilvēki domātu nevis par to, kā kļūt laimīgiem, bet gan par to, kā nekļūt nelaimīgiem, kā novērst nelaimi.

Prasme novērst nelaimi ir laime.

Modernā dzīvē, kultūra, pilsēta, atvieglinātā satiksme, prese, kino, medicīna, audzināšana — viss tas nemaz nedod cilvēkam lielāku drošību, kā tas pirmatnējais mežs, kurā vienkāršu dzīvi dzīvoja mūsu senči.

Tad nelaimju bija mazāk.

Dažādi ir cilvēku laimes jēdzieni un laimes jūtas, bet vēl dažādākas ir nelaimes un viņu gadījumi.

Arī filozofi visādi izmeklējušies ceļu uz cilvēces laimi, bet tas nav atrasts.

Personīgi viņi to atrod, pa daļai, savām tieksmēm piemērotākajā pasaules uzskatā un dzīves izpratnē. Cilvēki laimi parasti saskata bagātībā, bet vēl lielāku laimi dod zināšanas, prāts, skaidra galva, apziņa, tīra sirdsapziņa, vērtību radošs darbs un iespēja apmierināt savas intelektuālās tieksmes.

Arī vesels cilvēka organisms ir laime.

Nevis bagātība, bet zināšanas ir tās, kas cilvēku var darīt veselu un laimīgu, kas var viņu pasargāt no slimībām un dažādiem kļūmīgiem soļiem. Arī bagātie cieš nelaimēs.

Pilnīgi nelaimei izbēgt nespēj arī izglītots cilvēks. Formālā izglītība, tiešām, diezgan daudz kas ir, bet arī viņa nedod visas cilvēkam nepieciešamās zināšanas. Parasti izglītais cilvēks ir izglītojies vienusīgi un tos daudzējādi varētu kritizēt psihologa skats. Viegļprātība, neapdome, iedomība, augstprātība, gara seklums, pa-

viršība, morālisku un citu disciplīnu trūkums ir ārkārtīgi plaši sastopams arī augstākajā inteliģencē.

To visu izskaust sevī palīdzētu rūpīgas psiholoģijas studijas, cilvēku un literārisko tipu rūpīga analīze, bet visvairāk — iekšīgi, uz sevi vērsts skats. Bez tā visa arī izglītotais cilvēks cieš visādās dīvainās nelaimēs un miesīgi un morāliski tiek satriekts. Un kaut arī viņš gudri atsauktos uz Ģēti, kurš saka, ka briesmas nevar izmācīties no galvas, tad tomēr pārdomas par tām rāda, ka no viņām izsargāties var.

Mācība par psiholoģisko sakarību ar nelaiemes gadījumu būs liels palīgs viņu novēršanā.

Dzīve un cilvēku attiecības ir daudz sarežģītākas un nopietnākas par to visu, ko pagaidām spēj izskaidrot kāda skola, vai kā parasti mēdz iedomāties. Cilvēki nav jāmāca uz dzīvi skatīties Šopenhauera vai Morisa Materlinka acīm un nav jānoved pesimismā, visur redzot melus, noziegumu, muļķību un nāves iznīcības spokošanos. Bet arī šiem Morisa Materlinka vārdiem varam piekrist:

„Mēs atmožamies tad, kad konstatējam, ka dzīve ir kaut kas nopietns un negaidīts“.

Tāda tiešām ir dzīve un labi tiem, kam tas ir zināms. Nelaime ir jāaredz jau tālumā, nevis tad, kad viņa mums jau pārbraukusi pāri.

Pienāks laiks, un pa daļai viņš jau ir, kad ikvienam būs nepieciešamas dziļākas psiholoģijas zināšanas, izsmalcinātāka cilvēka dvēseles izpratne un gandrīz reliģioza cieņa pret cilvēku un cilvēka dzīvību.

Kā uz nepieciešamu mācības grāmatu būs jāskatās uz katru jauniznākušo psiholoģijas grāmatu, gan arī uz daudzu rakstnieku darbiem. Līdzīgas traģēdijas jeb kri-

minālnoziegumi, kādi tēloti Emīla Zolā romānā „Tereze Rakena“, mūsu dienās atkārtojas diezgan bieži, vai pat ikdienas, bet grūti pielaist varbūtību, ka šādu noziegumu spētu izvest tie cilvēki, kuri būtu lasījuši šo romānu. Ir romāni, kuri noziedzniekus izaudzina, bet ir arī, kuri brīnišķīgā drausmīgumā parāda paša noziedznieka postu. Pret nodomātiem vai vieglprātīgiem noziegumiem, pret cilvēka dvēseli un cilvēka dzīvību nepietiek vērsties tikai ar sodu; cilvēks ir iepriekš jāsaģatavo, lai nekādu noziedzīgu tieksmju viņā nerastos. Daudz šai ziņā darbojusies baznīca un garīdznieki, tomēr ne ar visai lieliem panākumiem. Bet šis darbs nav veicams vienai iestādei. Arī vienai grāmatai nē. Bet arī viena grāmata spēj daudz ko.

Šī grāmata liks lielāku vērību piegriezt negadījuma varbūtībai, liks uzmanīgāk iet un rīkoties ikvienā gadījumā, viņa liks rūpīgāk skatīties sevī un citos, nopietnāk pārdomāt avīžu ziņojumus un kā mācības priekšmetus uzskatīt arī rakstnieku darbus.

Nopietnais un domājošais cilvēks nelaimēs daudz mazāk piedzīvos, nekā neattīstītais un vieglprātīgais. Tikai tas, kas nekur dziļāk neieskatās, kas neko nedomā, kas savas smadzenes nevingrina domāšanā, uzmanībā, novērošanā, paredzē, apķērībā un apsvērumā, pie tam vēl acumirklīgā, tas gan pats cietīs, gan daudz nelaimju un nepatiku nesīs citiem.

Kāda latviešu paruna saka:

„Ar vienu vārdu var muguru pārlaut“, un tas ir pareizi. Ar vienu ļaunprātīgu, apvainojošu, nelaiņu vai asu vārdu var ne tikai cilvēku dziļi apvainot, bet pat iznīcināt. „No viena viegla vārda nāk viss smagums“, to pašu saka arī Rainis, jo viens vieglprātīgs vai citādi nie-

cīgs vārds var nest cilvēka dzīvē lielāko smagumu. Vajaga tikai uzmanīgāk novērot, kādas nelaiimes mēdz notikt, kas tās izsauc un kas viss stāv sakarā ar viņām, un mēs redzam, ka pavisam kaut kas gluži niecīgs. Gluži kā acīm neredzams, mikroskopisks dzīvnieks, baktērija, iekļuvuši cilvēka organismā, var iznīcināt viņu, tāpat postošu iespaidu cilvēka dvēselē var darīt viens vārds, viens teikums, kāda doma. Un tāpat kā saslimušu organismu var glābt kaut kāds mikroskopisks vitamīns, pulveris, zāļu piliens vai cits kaut kas līdzīgs, tāpat cilvēka apziņā var iedarboties brīnišķīga doma, brīnišķs teikums, grāmata vai viens vārds. Jaunākā laikā sāk rasties ārstniecības metode, kas izcilu vērību piegriež slimnieka lasāmai vielai. Šī metode, biblioterapija, neapšaubami izvērtīsies par īstu zinātni un darīs brīnumus. Ar visām cilvēka organiskām slimībām ciešā sakarībā stāv gara slimības, gara stāvokļi un pat dažādi nejauši iespaidi. Viens no mūsu dienu ievērojamākiem zinātniekiem, Aleksis Karrels, kas sarakstījis vienu no labākām grāmatām par cilvēku „Nepazītais cilvēks“, kas iznākusi arī latviski, saka:

„Prāta novājināšanās civilizācijai ir daudz bīstamāka, nekā inficējošas slimības, kurām higienisti un ārsti piegriezuši tik daudz vērības“.

Un prāta novājināšanās pazīmes nav grūti atrodamas. Vislielāko liecību par to dod dienas prese ziņodama, kādos apmēros ikdienas aiziet bojā simtiem cilvēku. Ja cilvēkam jānomirst no vecuma, par to nav sevišķi jāuztraucas, arī nav visai nejēdzīgi, ja viņam nāvi atnes neredzamas baktērijas. Ja ceļotāju saplosa lauvas vai lāči, arī tas ir diezgan saprotami, bet ja ikdienas kultūras zemēs un krāšņās pilsētās iet bojā cilvēki aiz tīras

vieglprātības, tur nu saprāta vairs nav. Ja reizi nedēļā mēs laikrakstā redzētu kādu nelaiemes gadījumu, tad arī tas vēl piedodams, bet ja vienā numurā ir tādu līdz divdesmit un trīsdesmit, tad šis parādības prasa nopietnu pētīšanu un nopietnu apkarošānu.

Ko vienā avīzes numurā izlasām? —

„Vilciens sabraucis piedzērušo . . .“ „Auto sabraucis bērnu . . .“ „Uz dzelzceļa nogalināts ritenbraucējs . . .“ „Auto sadursme ar cilvēku upuriem . . .“ „Motocikls nogalina ielas gājēju . . .“ „Lielupē noslīkusi māte ar meitu . . .“ „Traģiska nelaime kulšanas darbā . . .“ „Pie plīts sadedzis bērns . . .“ „Bērnam atplauta kāja . . .“ „Bullis nobadījis saimnieku . . .“ „Zirgs ar degošu miežu vagonu aulo pa tīrumu . . .“ „Elektriskais gludeklis aizdedzinājis dzīvokli . . .“ „Zēna palaidnības dēļ nodegušas trīs ēkas . . .“

Visi šie un līdzīgi gadījumi, viss šis nejaušību drausmīgais scenārijs, ir rūpīgi jāpētī, jāanalizē, jāklasificē, jāsavēd īpašā sistēmā un mācībā, kas cilvēkam palīdzētu no tiem izbēgt. Kāda krievu paruna gan saka: „Ja mēs zinātu, kur katreiz pakritīsim, mēs aizvien varētu iepriekš tajā vietā nolikt salmu kaudzi“, ar to izteikts, ka mēs nelaimi ne katreiz varam iepriekš paredzēt. Bet nelaiemes pēc sava rakstura ir dažādas. Un, pirmkārt, ir paredzamās un neparedzamās nelaiemes; un arī pilnīgi paredzamās nelaiemes prasa upurus un ikdienas, un vienīgi tamdēļ, ka vieglprātības dēļ, kuŗa tagad pārvalda visu moderno dzīvi, cilvēki nekā daudz neredz, nedomā un nejut. Cilvēka vietā tagad domā mašīna, un viņš viņas gaitu nepalēninās, kaut arī pats ar viņu skrejot lauztu kaklu.

Nevar teikt, ka no visām nelaimēm var izbēgt. Pat visprātīgākais cilvēks var ciest lielu katastrofu, bet tā būs, pa lielākai daļai, citu vainas dēļ. Nezināšana, neizglītība, domu kūtrība un prāta mazums ir pats galvenais, kas cilvēka mūžu dara smagu, rada slimības un saindēšanos, sliktas un sadegšanas, kas pirmā mazākā nelaimē padara galu vai uzbrūk citam.

Tālredzīgs, smalkjūtīgs un daudz ko zinošs cilvēks vienmēr mazāk cietīs un ciešanas nesagādās citiem. Tāds pat nevar saprast, ka cilvēks var norīt adatu, jo viņš tādu mutē nekad neņem. Un tomēr diezgan bieži nama mātes adatu ņem mutē. Apzinīgs cilvēks pat pirkstus nebāž mutē un higienu ievēro ikkatrā gadījumā; neapzinīgs to neievēro nekad un apdraud sevi un līdzcīvēkus.

Šo to pamācošu par negadījumiem sniedz arī laikraksti. Visvairāk pārrunā ielas kustību, bet dažreiz arī kaut ko par citām nozarēm — negadījumiem darbā, peldoties, vai pat par dzīvoklī iespējamām nelaimēm. Visi tie mazliet ko līdz, ja lasītāji viņus ievēro, tomēr visi nelaiques gadījumi apskatāmi pamatīgi un plaši. Zināms, nevar uzskaitīt kā katalogā visus simts vai tūkstots negadījumus un dot pamācības. Viņi var būt neiedomājami dažādi un daudz. Var notikt vēl nekad nebijusi nelaique, un cēlonis var būt pavisam niecīgs. Kādā J. Valdmaņa novelē „Rozes“ redzams, ka nelaiques cēlonis var būt pat rozes. Kāda meitene ienīst rozes tamdēļ, ka ērkšķis viņai iedūris pirkstā un roka bijusi jāamputē. Tagad tā ir kā stiebrs bez zieda.

Ik ar katru lietu vajag uzmanīties. Katram dzīvniekam un cilvēkam ir instinkts, kas par viņu veselību nomodā ir katru acumirkli. Tomēr instinkts nespēj sargāt

tādos gadījumos, kur ir vajadzīgas zināšanas, prāts un domāšana. Bieži instinkts nekā nelīdz. Instinktīvi, lielā sakarumā cilvēkam dos lielu baudu dzestrš ūdens, bet tam katrā ziņā sekos plaušu karsonis vai cits kas līdzīgs. Ar ķīmiskām vielām, dažādām zāļu pudelēm, pulveriem un līdzīgām lietām nespeciālists apietas ļoti vieglprātīgi, un nelaimes ir ļoti biežas; zinātājs ar viņām ļoti uzmanīgs. Tā kāds varonīgs jauneklis kādā kompanijā salīdzis, ka spējīgs izdzert glāzi ūdens, kurā stāvējušas puķes. Līgums beidzies varonim pavisam neizdevīgi — no saindēšanās ar augu indi viņš miris.

Ne tikai uzmanība, bet arī zināšanas un pat dažādu ārstu brošūras var pasargāt no nelaimēm un tāpēc vispusīga vēriba būtu piegriežama arī tām. Tas, kas aiz gaŗlaicības lasa romānus, lai labāk izlasītu, un uz vispusīgāko, par zobu kopšanu, saaukstēšanos, saindēšanos, diētu; grāmatas par pirmo palīdzību nelaimes gadījumos un tāpat šo.

Pēc kāda laikraksta ziņām, angļu valodā esot iznākusi neliela grāmata par nelaimēm mājas dzīvē, un tā sniedzot šādus padomus:

Paklāji bieži ir par cēloni kritieniem un locekļu izmežģījumiem, un tāpēc tie stingri jāpiestiprina grīdai un nedrīkst būt saplēsti.

Lietas, kas neatrodas īstajā vietā, kā bērnu rotaļas, mājsaimniecības rīki un līdzīgi priekšmeti tāpat rada kritienus un visādas nelaimes. To rada arī vāji apgaismošanas telpas. Bieži, lai ietaupītu apgaismošanas izdevumus, cilvēki kāpj pa tumšām trepēm un smagi cieš.

Bieži lieto pakāpšanos uz krēsliem un galdiem, lai aizsniegtu augstākus priekšmetus, un krīt.

Diezgan ievērojami ir šādi padomi:

Nedrāz zīmulī vai skalu ar nazi pret sevi, bet nost no sevis.

Neturi kabatas nazi atvāztu, ja to nelieto.

Nelieto apdrupušus emaljētus traukus, jo emalju kuņģis nepārstrādā.

Nekad nesvied saplīsušu glāzi papīra kurvī, bet atkritumu kastē.

Piestiprini mazus zvanīņus pie pudelēm, kas satur indīgas vielas, jeb aizbāznī iedur kniepadatas, lai tumsā meklējot medikamentus, kāds nepārskatītos.

Uzslauki izlijušus taukus, lai kādam nejaušam nācējam nepaslīdētu kāja.

Kastroļu un pannu kātus pagriezt nost no malas, lai garām ejot ar roku neaizķertos.

Nekad neaizdedzini gāzes vadu vai petrolejas patvari slēgtā telpā. Vienmēr jābūt kādām durvīm vaļā, lai kaut mazīkā eksplozijā izbēgtu no saindēšanās.

Nieveslēdz elektrisko strāvu mītrām rokām.

Neatstāj krēslus istabas vidū. Nāks kāds tumsā un paklups.

„Pieminētie nelaiemes gadījumi nav nenovēršami“, laikraksts saka. „Drusku vairāk uzmanības, vienu otru lieku soli vairāk, lai liktenīgā gadījumā nebūtu jāspert tūkstots soļu“.

Un tas ir parēizi. Drusku vairāk uzmanības arī daudzos citos gadījumos, par ko minēsim tālāk, un nebūs veltī jāstaigā pa ārstu kabinetiem, slimnīcām un pat kaļiem, lai tur visu mūžu apraudātu piederīgo.

Kāds cits laikraksts sīkumos bij ievietojis rakstu, ka Amerikas psihologi izstrādājuši norādījumus, kā izsargāt cilvēkus no pašnāvībām, bet arī šie padomi pelna ievēribu:

„Pašnāvību draudi arvien jāņem nopietni. Tos nedrīkst neievērot pat tad, ja pašnāvībai nebūtu sevišķi liels pamats. Pašnāvības gadījumos visvairāk pārsteigti ir tieši draugi un paziņas. Ar grūtsirdīgiem nedrīkst apieties nesaudzīgi vai traucējoši.

Stingri jāskatās, lai nomāktajam neuzliktu nekādas jaunas nepatīkšanas, kas var būt vairs nepieciešams.

Ne uz mirkli nedrīkst atstāt vienu, par kuŗa iespējamo pašnāvību ir kādas aizdomas.

Jācenšas, lai nomāktais atpūstos, izgulētos un būtu apmierināts vismaz fiziski.

Jāmēģina visādi izklaidēt un atdzīvināt viņa gara dzīvi īpašām, stingri izmeklētām grāmatām, kaut kādai vieglai garīgai darbībai, ceļojumiem un līdzīgi.

Nomāktā tuvumā nedrīkst atrasties šaujамie ieroči, naži, indes, ūdens, augstāku stāvu dzīvokļi.

Vislabākais līdzeklis ir iedvest pārliecību, ka pašnāvība ir vislielākā aplamība.

Tikko kādā cilvēkā novērojami garīgi traucējumi, nepieciešams ārstā padoms, un no gara slimībām tāpat nav jākaunas, kā no citām.

Drošākais līdzeklis pret pašnāvību ir mīla, jo pa lielāku daļu pašnāvības cēloņi ir sarūgtinājumi, mīlas un draudzības trūkums“.

Šie nu tiešām ir pietiekoši ievērojami padomi, kuŗus visiem vajadzētu zināt. Un tāpat tiem varoņiem, kuŗi pirmā neveismē sev spēr lodī pierē, vajadzētu iegaumēt šos dzejnieka Ed. Treumaņa vārdus:

Tu dižojies ar savu drosmi, brīvi nāvē iet.

Šī tava dižošanās man kā bērnišķība šķiet —

Tas nava varonis, kas nelaimē uz pašnāvību kvēls;
Bet kas zem posta līkst, un tomēr dzīvo vēl,
ir garā cēls!

Bieži dažādās traģēdijās cilvēku ievēd kaut kādi dvēseles sarežģījumi, kaut kāda problēma, kuŗu tas nevar atrisināt. Dažreiz cilvēks nonāk līdz izmisumam, līdz prāta aptumšošanās brīdim, keŗas pie pašnāvības vai tikai slimīgā neuzmanībā dabūn galu. Gadās tiešām smagi dvēseles sarežģījumi, bet bieži, īpaši morāliskos uzskatos, cilvēki mocās un aiziet kapā arī tādos gadījumos, kad ir tīra neziņa un neizpratne. Ikdienišķa parādība ir jaunu sieviešu pašnāvības grūtniecības dēļ, tāpat jaunpiedzimušo slepkavības. Bet tas tikai rāda, cik vēl neizveidojusies visā cilvēcīgā apziņā ir arī mūsdienu sievietē, cik maz viņai vēl ir pašapziņas un pašcieņas. Plašāk izglītota sievietē to nedara, kaut cik domājōša tāpat. Jāzina — bērns nav kauns, arī grūtniecība nē; katrā ziņā jākaunas šīs atstātās un nelaimīgās jaunās mātes mīļākam, kam ir zemiska un glēva varonība atstāt sievieti ar paša bērnu. Katrai sievietēi šajos gadījumos vajadzētu nevien dzīvot, bet būt diezgan pašlepnai un spītēt liktenim. Bērns nav nelaime, bet bērns ir laime. Sākumā, īpaši nabadzīgai sievietēi, lielas grūtības viņš sagādā, bet ar gadiem viņš kļūst dzīves prieks un visa piepildītājs; viņš kļūst neatsverams ieguvums, kuŗu māte neatdotu ne par kādu naudu. Nelaime ir nespēja radīt bērnu, un to apbrīnojami skaisti kādā alegorijā „Karalis Bērns“ izteic rakstniece Emilija Prūsas. Kāda sievietē, vēlēdamās bērnu, vispirms taisa lielisku uzņemšanu, un tā sagatavojoties ir vajadzīgi vairāki gadi. Vienmēr bērna piedzimšanu viņa novērš. Bet kad viņa jūtas sagatavoju-

sies un bērnu sauc, viņš vairs nenāk. Viņš nenāk ne par kādu naudu, ne ar ārsta, ne ar Dieva, ne ar belcebula palīdzību.

Plašāks prāts no daudzām nelaimēm prot izsargāt. Nepietiek ar pamatskolas vai pat vidusskolas izglītību. Katram vajaga vēl daudz pašam domāt, lasīt, mācīties. Organisku slimību gadījumos cilvēki griežas pie ārsta un ārstējas; savādāki ir ar gara slimībām vai tikai dažādām nospiedošām domām un jūtām. Parasti cilvēks prasa padomus draugam vai draudzenei, tēvam vai mātei, kuŗi tāpat nespēj jautājumu atzēģīt kā pats. Dažreiz sagādā vēl vairāk apjukuma. Jaunākā laikā valsts sāk te kārtot dažādus padomu punktus vismaz laulības un eugenikas jautājumos. Bet vēl ir daudz un dažādi citi jautājumi, kuŗus varētu noskaidrot vienīgi psihologi, psihiatri, morālisti un rakstnieki. Katram cilvēkam ir jautājumi, kuŗus atrisināt paša smadzenēm ir ļoti grūti. Parasti ikviens mīl gudrākam ko prasīt, vēlas izrunāties, vēlas dzirdēt citu domas. Tikai gudru domu grūti atrast. Vienīgi te kaut ko spētu psihologs. Pielietojot psychoanalīzi, citas metodes vai paņēmienus, viņš ikvienā cilvēkā ko spētu grozīt — raksturā vai tieksmēs, domās, jūtās. Sarunas un norādījumi par vēlamākām pārmaiņām — dzīves veidā, darbā, grāmatām un daudz kas cits palīdzētu nevien pašnāvniekam neiet savā traģēdijā, bet ikvienam viņa maldos. Arī mātes savus bērnus tādā gadījumā nenogalinātu, neietu uz apsūdzēto sola, neietu cauri visām grūtībām.

Bet nelaimi cilvēkam var nest arī viņa psihiskās būtības pārmaiņa, īpaši ja tā ir negatīva. Tāda pārmaiņa pozitīva vai negatīva, lēnāk vai straujāk notiek gandrīz katrā cilvēkā. Nav pareizi, ka cilvēks visu mūžu

paliek tas pats. Mainās interese, mainās morālis-
kie uzskati, mainās viņa loma sabiedrībā. Notiek, ka cil-
vēks, kas bija derīgs sabiedrībai vai pat valstij, kļūst tai
nederīgs un lieks. Arī pats sev svešs. Un dziļa problē-
ma tā ir. Kāpēc cilvēks, kas aizvakar vai vakar, kas
pirms gada vai pirms desmit gadiem bija tāds, tagad
runā gluži citādi, aizstāv citus uzskatus, interesējas par
gluži ko citu, nemīl vairs tos cilvēkus, kurus agrāk mīlē-
ja, cienīja un atzīna?

Un tāpēc ka:

1) Pieredze, zināšanu paplašināšanās mācījusi, ka
līdzšinējie uzskati nepareizi.

2) Atradis citu darbības lauku piemērotāku savām
spējām.

3) Atradis sev labākus draugus, vai arī vecajos
draugos, rados un pazīstamos vīlies, atradis sev nelabvē-
ļus.

Bet ne vienmēr cilvēka pārmaiņas virzās pozitīvā
progresā. Patīkami būtu redzēt bijušo alkoholiķi, palaid-
ni, nekur nederīgu cilvēku cienījamā stāvoklī. Bet pa
lielākai daļai pārmaiņas cilvēkā ir nepozitīvas, biežāk cil-
vēkos mēs pieviļamies nekā labu redzam. Bieži ikdie-
nišķā dzīvē redzam tipus, kuriem kļūst pretīgas agrākās
atzīnas, agrākais darbs, agrākā interese, pat ja mērķis
puslīdz sasniegts; apnik pat agrākais dzīves veids, dzī-
vės vieta, gods un stāvoklis pēc kā karots. Apnik arī tu-
vākie cilvēki — draugi, brāļi, māsa, tēvs un māte. Tā-
das parādības vairāk vai mazāk pavada katru cilvēku.
Par vienkāršu cilvēku nebūtu ko uztraukties. Ja viņam
apnik friziera amats un viņš sāk mācīties elektrotechni-
ku, lai viņš to dara un tāpat, ja viņš ir apnicis agrāk die-
vināto sievieti, bet žēl būtu, ja kāds labs skatuves māksli-

nieks pēkšņi atstātu skatuvi un tajā vairs nekad neparādītos, bet nodotos žūpībai un vazaņķībai vai arī smalkākai nakts izdzīvei.

Vēl svarīgāks ir jautājums, kāpēc cienīts sabiedrisks darbinieks, kurš ar savu darbību ieguvis izcilu ievērību un pat slavu, kas savā darbā ir ielicis milzīgi daudz enerģijas, visu savu sirdi un prātu, pēkšņi kļūst cits cilvēks kas vīsus savus agrākos uzskatus noliedz, apstrīd, apkaro, splauj uz visu savu darbu, uz visiem cienītājiem.

Te var būt cēlonis: jaunu atziņu atrašana, kuŗas liek šim darbiniekam redzēt kļūdas visā savā darbā, vai arī cilvēka garīgā saslimšana. Par savu agrāko uzskatu noliedzēju paliek katrs, kas atradis tikai neveiksmes, ciešanas un neatziņu; savādāk ir tam, kam ir visi ceļi valā, bet arī tad gadās pārmaiņa. Un tādas maiņas ne visai reti jāpiedzīvo sabiedriskā laukā, kur viens otrs tautas tribūns noiet no skatuves, pats vai savu bijušo cienītāju nobīdīts.

Pārmaiņu cilvēkā, īpaši psihopatoģisku, rada sekoši cēloņi:

- 1) Pārpūlēšanās garīgā darbā.
- 2) Neveselīgi dzīves un darba apstākļi — darbs slimnīcā vai citādi nervus bojājošos apstākļos.
- 3) Izbailes — katastrofā, eksplozijā, ugunsnelaimē, karā.
- 4) Tuva cilvēka nāve.
- 5) Neveiksmes mīlestībā.
- 6) Citu cilvēku intrigas, nelabvēlība, apmelojumi, diskreditēšana.
- 7) Liela un labi padarīta darba pazaudēšana — piemēram, manuskripta šadegšana ugunsnelaimē vai līdzīgi.
- 8) Pārmērības seksuālā dzīvē.
- 9) Atturība seksuālā dzīvē.
- 10) Alkohols, morfijs, kokaīns.
- 11) Veneriskas slimības.
- 12) Citas organiskas slimības — vēzis, tuberkuloze.
- 13) Vienkārši intereses apsīkums.

Visas šīs lietas apdraud katru cilvēku un tāpat arī māksliniekus un zinātniekus, neizslēdzot arī tautu vadopus, morāliski un fiziski stiprus. Bet nākot sakaros tikai ar vienu no minētiem punktiem, cilvēks var nākt sakaros ar otro un trešo, līdz rodas cilvēks, kas līdzcilvēku acīs gan nav ārprātīgs, bet kas psihiatra vai ārsta acīs būtu stipri bojātu psihiku un nerviem. Un slimība var padziļināties, ja apkārtējie slimnieka mazo izlecieni no sliedēm nesapratīs, bet dos tam vēl smagāku triecienu, tāpat, ja pats slimnieks nesāks nopietni ārstēties, atpūties un izrunāties ar psihologiem un ārstiem, bet vēl straujāk liksies darbā vai mēģinās izklaidēties uz savu roku — ar sievietēm, alkoholu, morfiju. Tas viss rada tikai īstu alkoholiķi vai neirasteniķi, līdz visa cilvēka psiche ir galīgi slima, un ar viņu neviens nesaprotas. Viņš pats noliedz savu pagātņi, principus, darbu, visu, ko agrāk dievinājis. Bet arī vissmagāko nervu slimību var novērst. Nenovēršot, neņemot vērā cilvēka mazās vai lielās vājības, cilvēks arvien vairāk slīgst konfliktos ar visu sabiedrību un ar sevi.

Nelaiimes, pirmkārt, var šķirot pēc viņu organiska un psihiska rakstura.

Organiskās nelaiimes ir tie negadījumi, kuŗi pašam organismam atnes bojājumus, kuŗus rada reāla priekšmeta iedarbošanās, cilvēka saskāršanās ar elektrību, gāzi, indi, uguni, ūdeni, granātu lodēm, dažādiem kritieniem zem mašīnu riteniem — vilcienu, autobusu, kritiena no lielāka augstuma un līdzīgiem gadījumiem.

Psichiskās nelaiimes ir tie negadījumi, kuŗi cilvēkā rada tikai dvēseles ciešanas un mokas. Dažreiz tikpat smagi kā organisku nelaimi, cilvēks var izjust psihisko. Mīlas, draudzības, goda, cerību, dzīves satura un dzīves

jēgas zaudēšana. mēdz būt tādas. Cilvēks var būt vesels, var būt arī ļoti bagāts un tomēr nelaimīgs. Tīri psihisku nelaimju ir ļoti daudz. Laime ir cilvēkam, kam ir talants, bet ir nelaime, ja nav iespēju to izlietot, un ja viss mūžs paiet, nerasniedzot vēlēto.

Arī cilvēku savstarpējās psihiskās attiecībās vajaga tikpat lielas uzmanības un apdomas, kā visdzīvākās ielas satiksmē. Vēl vairāk — daudz smalkjūtības, daudz dvēseliskas inteliģences vajadzētu katram cilvēkam, tikai tad viņš neatnesīs nelaimi vai sāpes kādam tuvākajam vai tālākajam cilvēkam. Niecīga rīcība vienam cilvēkam pret otru var izsaukt nelaimi, un lielu nelaimi visam mūžam. Nevien otram, tieši cietušajam, bet daudz gadījumu arī pašam vainīgajam. Daudz šīs nelaimes tēlojuši rakstnieki, tikai lasītāji maz no viņām mācās un nemaz neļū, ka reālajā dzīvē tēlo vēl lielāku traģēdiju, kā dažā teātrī vai romānā, vai ar visu savu dzīves gājumu, vai kādā atsevišķā gadījumā. Milzīgi bieži atkārtojas laulības pārkāpšanas līdz ar noziegumiem, bet gandrīz bez izņēmumiem, visas viņas ir ārkārtīgi neprātīgas, kuras varbūt neatkārtotos, ja ikviens no laulātiem būtu pāstudējis attiecīgu rakstniecību, kaut vai Zolā, Fransa, Tolstoja, Ibsena vai Geierstama darbos.

Kāpēc atkal un atkal no jauna vīri un sievietes to atkārtoti? Kāpēc izdara slepkavības, bet īpaši nožēlojot savus maldus, spiesti nošauties vai noindēties?

Tāpēc, ka, nepazīstot psiholoģiju, nepazīstot krimināloģiju, nepazīstot vispār loģiku un saprātu savā apziņā un sirdsapziņā, viņi neprot apsvērt savu rīcību un sekas, nespēj iedomāties varbūtības, nezina nozieguma uzņēmīgā smagumu un griezīgumu, kaut to arī nesodītu likums.

Bet psihiskas nelaimes nav tikai tās, kas stāv sa-
karā ar noziegumu. Viņas var būt tūkstots veidos, sī-
kas, citiem neredzamas, tomēr postošas kaut kādā dvē-
selē.

Tenkošana, baumas, goda laupīšana, pavešana, ap-
vainojumi un pazemojumi, nicinoša izturēšanās, ironija,
lūgumu atraidījumi, slikta kritika, slikta atsauksmes —
tās ir tādas lietas, ko visbiežāk izved vieglprātīgi un ze-
mi laudis. Un šie pazemotie un apvainotie tad arī cieš,
iet visdažādākos nelaimju un klizmu ceļus. Dažs labs
cilvēks, dažs liels talants, atmet nodomātos mērķus, pa-
liek vienkāršs, praktisks cilvēks, kļūst par alkoholiķi, aiz-
iet pašnāvībā, sievietes iet prostitūcijā, rodas dažādi psi-
chiski traucējumi — neirastēnijas, histerijas vai pat ār-
prāts.

Smalkjūtīga, apzinīga, pārdomāta un disciplinēta rī-
cība katrā gadījumā var izsargāt no nelaimēm, vismaz
tad, kad zem riteņiem ir jāliek galva. Bet apzinīgs, pār-
domāts un disciplinēts dzīves veids var pasargāt no vi-
sām, pat tām nelaimēm, kas var noteikt visa cilvēka mū-
ža gaitu. Cilvēka liktenis ir ļoti jūtīgs. Gluži nepare-
dzēts gadījums, niecīgs sākums var pēkšņi pagriezt visu
cilvēka dzīves ceļu. Tas var pēkšņi ievest cilvēku kapā,
var padarīt cilvēku šausmīgi kroplu, var padarīt nabagu,
var likt nonākt neparastos apstākļos — jaunā darbā, cie-
tumā vai slimnīcā, citās zemēs, citos cilvēkos; var likt
savādāk domāt, noliegt agrāk atzīto un intelektuāli likt
citādi dzīvot. Arī nemaz nav dabīga nāve nomirt no
gripas vai plaušu karsona, no asins saindēšanās vai šar-
laka. Veselīgos apstākļos, sevi sargājot vishigieniskā-
kiem līdzekļiem, cilvēks spēj ne tikai izārstēties, bet pat
izsargāties saslimt. Cilvēks, kas ir ļoti iepazinies pats

ar sevi, savu anatomiju un fizioloģiju, kas zina, kas ir slimība, kā viņa ceļas, kā ir novēršama, tam ir līdzeklis, ka kapā neaiziet vēl spēka gados. Cilvēki pazīst šo un to, arī ķīmiju, fiziku un ikviens kaunas nekā nezināt šajos priekšmetos, tikai neviens īsti nekaunas, nevarēdams pateikt, kas ir slimība, kādā izskatās baktērija, kas īstenībā ir psiholoģija un medicīna, ko viņas spēj un ko viņas nespēj. Ja paskatāmies kaut dažādās brošūrās, ko ārsti saka par saaukstēšanos, sauļošanos, elpošanu, gulēšanu, ēšanu, dejušanu, apaviem un cimdiem, tad mēs atrodam ko gluži jaunu, ko ikvienam vajadzētu zināt blakus reizēs rēķinām, bet ko zina tikai ļoti retais. Dzejnieks Ed. Treumanis, kas ir arī īsts psihologs savā dzejā, kas dziļāk un skaidrāk, kā cits latvju dzejnieks, analizē cilvēka dvēseli un sniedz ārkārtīgi bagātus materiālus audzināšanā, asāka prāta un dziļāku jūtu izkopšanā, sniedz arī vairākus dzejoļus negadījumu psiholoģijas grāmatai. Tā dzejolī „Glābts“, viņš runā par sevi:

Ka atkal rindas virknē mana spalva,
Ka atkal, draugi, savas dziesmas dziedu jums,
Tas nav mans nopelns! Tā ir debess balva
 Vai nejaušs gadījums.

Es nāvei acīs skatījos... Tik plauksta,
Tik viena plauksta tuvāk vagonriteņam,
Un — mana sirds uz mūžu būtu auksta,
 Starp aukstiem cilvēkiem.

Un nesacītu sašķaidītā galva,
Kur viņai dzimtene... kam viņa piederums...
Ka es vēl, draugi, dzīvs — tā debess balva
 Vai nejaušs gadījums.

Dzejolis mums saka, ka tikai maza neuzmanība no dzejnieka vai citu cilvēku puses, un Ed. Treumanis būtu miris. Nebūtu cilvēka, nebūtu šī lielā dzejnieka, nebūtu arī mums viņa darbu.

Šis pats dzejnieks, skatoties uz kādu meiteni, varbūt jaunavu, varbūt bērnu, jautā:

Meitenīt, engēlīt,
Kā gan tev veiksies!?
Kādējos apstākļos,
Reizi tu beigsies?

Bet atbildēt te varēs tikai dzīve. Un visdažādākie, un pa lielākai daļai nožēlojami un nelaimīgi, ir tie apstākļi, kādos šie engēlīši beidzas. Grūti atrast sievieti, kuŗa varēs teikt, ka viņas dzīve ritējusi laimīgi, ka kāds viņas ģimenes loceklis nebūtu dabūjis traģisku galu. Bet liela daļa no tām galu, un diezgan traģisku, dabū jau agrā jaunībā vai vēlāk. Viņas pakaras vai noslīcinās, viņas nošauj mīlestības drāmās, citu nogalina vilciens, citus autobuss, cita nāvē aiziet neiedomājamā veidā.

Māti, kuŗa piedzīvo visrūgtāko savu un savas ģimenes galu rāda Emila Zolā romāns „Tereze Rakena“, un rakstnieks par viņu saka tā:

„Viņas sirdī notika vēl šausmīgākas pārmaiņas. Nelaimīgā māte nu sajuta postu, kas viņu galīgi salauza. Bija izķēmota visa viņas dzīve, viss viņas maigums, lab-sirdība, uzticība, viss, viss bija rupji apsmiets, kājām samīts. Visu mūžu viņa bija lēnprātīga, mīloša māte, un pēdējā stundā, kad viņa cerēja aiznest kapā ticību klusai mierīgai laimei, kāda balss tai sāka kliegt, ka viss te ir — meli, viss ir — noziegums. Pārplēstais aizkars parādīja viņai, ka draudzība un mīla, kuŗai viņa ticēja, ir

tikai izkārtne, aiz kuņas slēpjas kauns un šausmīgs asins noziegums. Viņa tagad nolādētu pat Dievu, ja spētu vēl parunāt. Dievs bija viņu krāpis visus šos sešdesmit gadus, likdams tai dzīvot labsirdīgas un lēnprātīgas meitenes, vēlāk mātes dzīvi, iepriecinādams viņas acis ar melīgām laimes bildītēm. Viņa akli bija ticējusi tūkstots muļķībām neredzēdama, ka patieso dzīvi aptašķa kaislību asiņainie dubļi. Dievs nav labsirdīgs. Viņa pienākums bija jau agrāk viņai atklāt patiesību vai arī aizsaukt no šīs pasaules aklu un nezinošu. Tagad viņa nomirs, noliedzot mīlu, draudzību, uzticību. Viņas prāts līdzinājās mironim, kas atmodies savā tumšajā kapā; tas kliedz un mētājas savā zārkā, bet pāri tam aiziet cilvēki, nedzirdēdami tā ārprātīgos kliedzienuus.“

Ko tad šī māte atklāja pirms savas nāves?

Romāns „Terēza Rakena“ stāsta par kādu laulības traģēdiju, par asins noziegumu, ko pastrādā šī Tereza Rakena pret savu vīru. Viņa iemīl vīra draugu. Kaislības aizrautī abi mīlētāji nogalina Terezas vīru. Turpina dzīvot pie nogalinātā vīra mātes, liekuļojot mīlestību pret to un nelaikī. Bet paši pēc pastrādātā nozieguma sāk ienīst viens otru. Bailes ir no nozieguma atklāšanas, bailes no katras nogalinātām piederošas lietas, portrejas un tās ēnas. Abiem izbeidzas kaislība tūlīt, līdz ko ierauga savu upuri kā liķi, un viss tālākais ir tikai mocības un šausmas, līdz viens otru gatavojas noindēt vai nodurt. Visbeidzot viņi abi labprātīgi dodas nāvē, nevarēdami savu sirdsapziņu šausmas vairs ilgāk izturēt.

Viss šis romāns ārkārtīgi pamācošs it visiem tiem, kas dodas laulībā, kas mīl, kas tic un uzticas un vismaz tuvākajos redz labvēļus un draugus. Bieži tie var būt visbriesmīgākie noziedznieki. Bet šie, šai romānā tē-

lotie tipi nav nekādi īsti noziedznieki, nav nekādi dzimuši nelieši. Tie ir visur sastopamie cilvēki, tikai apstākļi tā iegrozījušies rada kaislības un vēlēšanās iegūt pārmaiņas un laimi; rodas drosmē citus nobīdīt pie malas, nost no sava ceļa, kaut ar slepkavības palīdzību, un tā rodas noziedznieki. Būtu viņi intelektuālas būtnes, cilvēki, kas domā, apsver, kas spēj patstāvīgi iegūt savu laimi, neizpostot citu dzīvi — nebūtu šis neprātīgais noziegums. Bet kā īsta laime iegūstama, to tie nezina. Tā šī Tereza Rakena un tās mīļākais. Redzam — viņa apnikusi savu dzīvi — garlaicīgas, apnīkstošas dienas; pelēks, vienkāršs cilvēciņš ir viņas vīrs. Labi, viņa varēja no viņa doties prom, kaut ar viņa draugu. Lai vīrs dzīvo. Bet nē — viņai spēka nav. Vismaz viņa nevar atstāt dzīvokli, kur dzīvo. Drīzāk viņai drosmē vīru nogalināt un šai vīra mātes dzīvokli sākt jaunu kopdzīvi ar vīra draugu, nekā nesagandēt viņu dzīvi. Tomēr jauna dzīve iespējama nebij — šausmīga un riebīga bija gulta, kurā abiem vajadzēja gulēt, naidīgi viens otram. Šie neprāši nogalināja nevien vienu cilvēku, bet arī viņa māti, viņas priekšā izlikdamies nevainojami un mīļi. Bet viņi bija spiesti nogalināt arī paši sevi.

Šādos vārdos rakstnieks tēlo mātes izjūtas, kad tās dēls bija miris; patiesībā — noslicināts:

„Nelaimīgā māte redzēja savu dēlu iekritušu Sēnas netīrajos vilņos sarāvušos, briesmīgi uztūkušu; tanī pašā reizē viņai tas rādījās arī gluži maziņš šūpuļi, kad, tam pārliekusies, viņa aizdzina uzglūnošo nāvi. Viņa bija izglābusi viņam dzīvību vairāk kā desmit reizes, viņa mīlēja viņu ar visu savu mīlu visus šos trīsdesmit gadus. Un lūk, viņš pazuda tālu no viņas, pēkšņi, aukstā, netīrā ūdenī, kā suns! Vecīte atcerējās siltās segas, kurās viņa

tina viņu. Tik daudz rūpju, tik daudz maiguma un glāstu, un viss tas priekš tam, lai ieraudzītu viņu kā nožēlojamu slikoni!"

Līdzīgas ir katras mātes jūtas, un ikdienas visā pasaulē notiek noziegumi un nelaimes, šīs ciešanas nav ne tikai vienai, otram, bet pat simtu mātēm katru dienu. Dēls vai meita, kas tik ārkārtīgi grūti audzināts, par ko bijušas tik ārkārtīgi lielas pūles, kurā likta visa dzīves nozīme un skaistums, kas pats tik daudz sevi sargājis un kopis, pēkšņi pazūd, un pavisam maza iemesla vai gadījuma dēļ, dažu neprātīgu vai dullu cilvēku dēļ. Katru dienu vismaz tūkstots cilvēku kļūst nelaimīgi, bet vai katru dienu visā pasaulē kāds cilvēks kļūst laimīgs?

Bet šī grāmata negrib runāt par tām, tīri iekšējām cilvēku laimes vai nelaimes jūtām, un filozofi daudz lauzījuši galvu, vai vispār ir iespējams kļūt laimīgam. Šī grāmata grib vispār plašāk runāt vienīgi par tām nelaimēm, kas saistītas ar ārējiem cilvēku nelaimīgu darošiem apstākļiem.

Cilvēka dzīvība ir apdraudēta visur un ikbrīdī. Daudzos gadījumos viņus sargā instinkts, bet ne visur un kur nespēj tas, tur nepieciešams prāts un zināšanas.

To psiholoģijas nozari, kas nodarbojas ar pašreizsargāšanās instinkta papildināšanu intelektuālāk disciplinējot uzmanību un visu dzīves veidu, sauksim par negadījumu jeb nelaimes gadījumu psiholoģiju.

Ne katra nelaime nāk nenovēršama; tieši lielākā nelaimju daļa ir novēršama. Un šīs zināšanas nākotnē pamatosies tikpat ekzakti un zinātniski kā matemātika vai fizika.

Par nožēlu tikai, tieši psiholoģija ir tā, kuŗa kā zinātne ir palikusi diezgan primitīvā stāvoklī un kas ma-

zāk nekā cits viss atrastais un izpētītais tiek izlietots praktiskajā dzīvē, lai gan, piemēram, dažas nozares, kā bērnu psiholoģija, pedagoģiskā psiholoģija, mīlas psiholoģija un individuālpсихoloģija, katram cilvēkam tās pazīstot, varētu to darīt nesalīdzināmi intelektuālāku.

Ļoti iespējams, ka plašāku interesi pret psiholoģiju radīs negadījumu psiholoģija, kas ir lietišķāka un kas māca sargāties no kropluma vai priekšlaicīgas nāves; kas pasargās vismaz no tām nelaimēm, kur vajadzīga ārsta palīdzība, jeb kas nobeidzas ar morgu vai kapu.

Nāks laiks, kad par šo tēmu rakstnieki un zinātnieki rakstīs tīri brīnišķīgus darbus un kad arī plašākajā tautā šādas tēmas vairāk interesēs, nekā tagad sports vai tehnika. Apbrīnojami jaunu un neapstrīdamu domu izsaka A. Karrels:

„Ja Galilejs, Ņūtons, Lavuazjē būtu pievērsuši savu intelektu spēku cilvēka apziņas un miesas pētīšanai, tad šodien mūsu pasaule droši vien būtu pavisam citādāka.“

Un tiešām, nevienai citai zinātnei nav vēl līdz mūsu dienām tāds intelektuālu spēku brīnums kā psiholoģijai, pat tādās tīri praktiskās nozarēs, kā darba psiholoģijā, kas pēta darba procesu un cilvēka izjūtas darbā, vai bibliopsiholoģijā, kas pēta dažādas lasāmās vielas un grāmatu iespaidu uz lasītāju. Tāpēc nebūtu ko brīnīties, ja mēs tagad pirmo reizi dzirdam negadījumu psiholoģiju. Bet nebūs ilgs laiks, kad arī šī būs īsta zinātne, kas būs mācama pat skolās un ko bērniem mācīs tēvs un māte.

Šī nozare un šī grāmata nemācīs palīdzības sniegšanu nelaimes gadījumos ne sliktu atdzīvināšanu, ne ievainojumu pārsiešanu, ne citu ko līdzīgu. Tas ir ārsta darbs; par to raksta ārsti. Nelaimes gadījumu psicholo-

Ģija nespēj labot notikušu nelaimi, bet viņa tikai novērš gara stāvokli, kas nelaimi var atnest.

Bet šī mācība, par nelaimi un laimi, katram cilvēkam liks iemācīties arī prasmi palīdzēt visdažādākās nelaimēs. Zināma apmēra medicīniska izglītība būtu nepieciešama katram cilvēkam, līdzīgi, kā tagad dzenas pēc tehniskās izglītības. Un vienīgi tehniskā izglītība tagad izplatās. Mašīnu ārsti un mašīnu feldšeri aug, tikai medicīniskās zināšanas vēl vienmēr paliek ārstu īpašums, un pirmo palīdzību cilvēkam tikai ļoti retais pratīs sniegt. Katrā zaļumballē atradīsim desmit vīru, kuŗi pratīs ārstēt automotoru vai radioaparātu, tikai nevienu neatradīsim, kas prot līdzēt miesas bojājumu gadījumā. Arī vidusskolas zināšanas šajā priekšmetā ir pārāk niecīgas; daudz vairāk katram vajadzētu zināt par cilvēka ķermeni, slimību cēloņiem un nelaimes gadījumu līdzekļiem. Ne tamdēļ lai uz savu roku ārstētos, bet lai spētu līdzēties, līdz atnāks ārsts. Būtu pazīstami arī gripas, plaušu karsoņa vai līdzīgu slimību ārstēšanas paņēmieni, kas ir diezgan vienkārši, bet steidzami.

Katram gada laikam ir savi negadījumi, savi upuri, savi liķi, savas nelaimes un viss pa lielākai daļai aiz neuzmanības. Vasarā — peldēšanās un laivu izbraukumi, ziemā — viegls ledus, kāju slīdēšana, apsaldēšanās vai tvans, pavasarī — kūstošs ledus, rudenos — kuļammašinas, auto iegāšanās grāvjos u. t. t. Un tie atkārtojas katru gadu, katru nedēļu un dienu.

Ko te darīt?

Katram taču vajadzētu zināt, cik bīstami ir neuzmanīt krāsniš, ka vakarā apguļoties visa ģimene otrā dienā var tikt atrasta kā liķi, ka var nomirt vismaz kāds no bērniem, ja vēl pieaugušie paliktu dzīvi. Un tik bieži par

šiem gadījumiem dzird, lasa avīzēs, bet tie atkārtoties nebeidz. Vai tad krāsnis ir tik komplicēta lieta? Cilvēks prot vadīt sarežģītas mašīnas, vada vilcienus un tvaikoņus, bet vienkāršas krāsns kurinātāji nespēj aptvert un nezina, kas no neizdegušas krāsns rodas, ja ir cieši atvilkteņi, un ka drusku neuzmanoties var tvanā noslāpt.

Tomēr daudz vairāk upuru kā tvans prasa dažādi citi apstākļi, kuriem uzmanības nevajaga ne tik daudz. Cilvēks var saslimt ar bīstamu slimību vai saindēties ne tikai ēdot bojātus produktus, bet arī svaigus, jo arī vislielākā tīrībā var gadīties kas infekciozs vai indīgs. Bet tomēr gandrīz simtprocentīgu veselību nodrošina uzmanība barības lietās. Un tāpat gandrīz simtprocentīgi pret nelaimēm nodrošina uzmanība visos gadījumos. Lietojot satiksmes līdzekļus, ejot dzīvākās pilsētas ielās, ejot pa ledu, slidojot, slēpojot, rīkojoties ar mašīnām, gāzēm, uguni, ūdeni, ieročiem, indīgām vielām, zāļu pudelēm, adatām, peldoties, kāpjot uz jumta, ejot pa kāpnēm, skatoties pa augstāku logu — tie ir pilni visādām varbūtībām, kur ir iespējams paredzēt visu ko, un tāpēc te tieši nelaimes nedrīkstētu būt. Te nelaime ir paredzama, viss te atgādina varbūtības. Braucienā lidmašīnā cilvēki uzskata par visbīstamāko, lai gan tas nemaz nav bīstamāks, kā kājām soļot lielpilsētas ielās. Bērni, tāpat arī provincieši, lielpilsētas ielās ātri var tikt notriekti gar zemi. Tikai labi attīstīta uzmanība te spēj pietiekoši brīvi staigāt. Uzmanību vajadzētu attīstīt visvisādākās situācijās un kustībās. Tad cilvēkam ciešanas būs tikai gluži neparedzamos gadījumos. Piemēram, par ko reiz ziņoja kāds laikraksts: cilvēkam ejot pa kāpnēm, paslīdējusi kāja uz nosviestas citrona mizas, viņš atmuguris-

ki kritis un no galvā dabūtā triecienu miris. Protams, šis ir neparedzams gadījums, kaut arī neviens tieši nekāps uz citrona mizas, to redzot. Tāpat neparedzams gadījums ir ugunsnelaime teātra telpās un ja dzirdam, ka tur un tur vairāki simti cilvēki sadeguši teātrī, tad tas nevienu prātīgu cilvēku neatturēs no teātru apmeklēšanas. Ugunsnelaimes var notikt katrā ēkā, arī mājās. Tomēr ugunsdzēsšanas darbinieki un arhitekti vienmēr domā un domās, kā padarīt ēkas ugunsdrošas. Iedzīvotāji nav vainojami neuzņēmībā, ja viņu māja sagāžas. Te ir vainojami tikai arhitekti. Dzīve debesskrāpī nav nekādā ziņā nedrošāka, kā nemākulīgi būvētā būdā. Sagāzties var drīzāk maza māja, nekā liela celtne, kur viss aprēķināts matemātiski un zinātniski.

Mēs nedrīkstam sevī attīstīt slimīgu baiļošanos par visu. Tieši otrādi— jāattīsta drosme, veiklība un uzmanība. Bet tikai tur ir drosme lietojama, kur ir arī prāts. Tieši briesmās cilvēkam nav jādodas aiz drošsirdīgas vieglprātības. Pārāk nožēlojams ir tāds darbs vai kustība, kurā ir gan vajadzīga varonība, bet pēc kādas nav nekāda lietderīga vajadzība. Zinātnisks eksperiments, svarīgs tehnikas vai cilvēku glābšanas darbs arī bieži prasa varonību, bet te tas ir nepieciešams, un, bez šaubām, tikai te ir īstā varonība. Tāpēc nebūtu ko kaunēties sākt sevī apkarot to neapdomu, kurā citus cilvēkus vai pašu aizved kapā.

Cilvēks apdomīgs ir tikai tajos gadījumos, kur viņš tieši paredz varbūtības. Tā, piemēram, tikai ļoti svarīgā gadījumā cilvēks būs ar mieru braukt ar laivu lielā vētrā. Viņš to tādā gadījumā nedarītu, lai to vadītu kāds lietpratējs. Tāpat vēl nav radies neviens pārdrošnieks, kas pārairētos Baltijas jūrai, jo te var gadīties viss kas,

kaut līdzī būtu kompass, glābšanas riņķi un briesmu signāli. Ka laiva ir diezgan nedrošs ceļojuma veids, to rāda kāds nesensais gadījums, kad kāds laulāts pāris bija nodomājis apceļot pasauli vienkāršā laiviņā, bet no Liepājas izbraucot, glābiņu meklējis jau Bernātu jūrmalā, jo jau mazliet uznākušā vētra draudējusi laivu apgāzt, un abi ceļotāji bijuši spiesti likties viļņos un brist malā.

Rodas jautājums, kāds tad būtu drošākais satiksmes līdzeklis un kas visbiežāk cieš katastrofas — lidmašīna, vilciens, automobilis, motocikls, tvaikonis, burinieks, buru laiva, airu laiva, motorlaiva, velosipeds, tramvajs vai pajūgs?

Mēdz domāt, ka visnedrošākā ir lidmašīna, bet vai īstenībā tā ir? Vai tagad aviācija nav ļoti droša, ja vien vadībā nav neuzmanība? Bet vai tikpat nedrošs nav vilciens, autobuss, tramvajs jeb pajūgs — neuzmanīgi vadīts?

Daudzi domā, ka ikviens lidotājs beidz dzīvi lidmašīnu avarijā, bet tā tas nav. Vismaz ļoti zīmīga ir dāņu vecākā lidotāja Roberta Svensena traģēdija, kas visu mūžu bija izturējies gaisā, bet galu dabūja buru laiviņā.

Šis lidotājs 1910. gadā pirmais pārlidoja jūras šaurumu no Dānijas uz Zviedriju, vēlāk vienmēr lidojis, bet 28 gadus vēlāk, 1938. gadā dabūja galu buru laivā, un tai pašā vietā, kur reiz veica pirmo lielo lidojumu, apgāzoties laiviņai un, neprazdams peldēt, tūlī noslīcis, bet kolēģi pēc dažām stundām uzņēmis garām braucošs kuģis.

Vai Svensens 1910. gadā tajā ceļojumā varēja iedomāties, ka 1938. gadā tajos viļņos viņš mirs tādā veidā? Taču nē. Droši vien viņš galu sagaidīja lidmašīnā. Bet vai Svensens varēja izsargāties no šīs nelaimes? Un vai vispār var izsargāties no līdzīgām nelaimēm laivu brau-

cienos? Var. Īstenībā brauciens laivā nemaz nav drošāks kā lidmašīnā. Ātrāk, kā bojājas lidmašīnas motors, var apgāzties buru laiva liela vēja, lielu viļņu dēļ, arī rāmā ūdenī, iekšā sēdētājiem laivu sagāžot, divām laivām saduroties skrējienos, vai kur citādi uzskrejot virsū. Bez tam, katra laiva var dabūt sūci.

Tā tad laivas brauciens nemaz nav tik drošs, un te arī vajadzīga simtprocentīga uzmanība.

Katram vajadzētu mācēt peldēt, bet arī tas vēl nav drošākais līdzeklis. Aukstā laikā, vētrā, jūrā un citos lielos attālumos sevi neizglābs arī peldēšanas sportists. Laivā var kāpt arī peldēt nepratējs, bet ne tādos braucienos, kur negadījumā nevar acumirkļi sasniegt krastu, vai kur nevar saņemt palīdzību. Tālākos izbraukumos arī laiva jāapgādā glābšanas piederumiem. Zināmā mērā tāda laivu bīstamība šķiet smieklīga, un tagad, īpaši jūrmalās, katrs bērns droši rīkojas ar laivu. Tomēr nelaimes notiek katru dienu, un tāpēc ir jādomā par viņām. Ir jāmacās un jāmaca nekādā gadījumā nenoslīkt. Pat labākajiem jachtu sportistiem un ūdens medniekiem jāpiedzīvo veselās traģēdijas. Tā 1932. gadā trīs mednieki izbraukuši jachtā uz Liepājas ezera. Bijis agrs rīts, vēl tumsa, pūtis vējš un arvien pastiprinājies. Laiva apgāzusies. Katrs glābies, kā nu spējis — peldus vai arī brienot pa sēkļiem. Viens galīgi nomocījies, brienot sasniedzis malu, bet abi pārējie nē, un tā uz vientuļā ezera, tumsā un vējā, gulošai pilsētai nekā nedzirdot un nezinot, divi cilvēki ezera dūņās stiga un mira.

Līdzīgā traģēdijā beidzās kādas viesības, kas tāpat izklausās pēc īstas noveles:

Pie kādas Petroviča ģimenes 1938. gada vasarā viesojas kāds laulāts pāris. Viņi iziet pavizināties Viļakas

ezerā. Ir līdzīgi reibinoši dzērieni, mājas tēvs pa laivu ālējas, un visi četri iegāžas ezerā. Pats vainīgais un abas kundzes noslikst, bet izglābjas tikai viesis, pieķerdamies pie laivas dibena.

Līdzīgi ir ar lidmašīnām. Neuzmanība un pārgalvība nevien vadībā, bet arī būvē, pirmslidojuma pārbaudē, elļošanā un daudzos citos gadījumos var nest avariju, citādi lidmašīna ir tikpat droša kā velosipeds. Lidmašīna var ciest avariju arī vislabākā uzmanībā, bet vai tas pats nav arī ar laivu, velosipedu vai zirgu.

Katastrofas velosipedistu neuzmanības dēļ notiek tik bieži, ka velosipedu var uzskatīt nedrošāku par lidmašīnu. Ļoti drošs viņš ir tikai ļoti lielā uzmanībā. Bieži viņi vai nu paši notriecas gar zemi, vai triec citus.

Klusā pilsētas ielā pa pareizo pusi ļoti uzmanīgi brauc velosipediste, jauna meitene. Viņa ir droša, ka nekāds negadījums ar viņu nevar notikt. Bet te pēkšņi no šķērsielas skrej velosipedists, lielo riņķi mezdams, ieskriedams nepareizā pusē, skaļi zvanīdams, un tā velosipedistei virsū, kuŗa izbaillu kliegzieniņiem nokrīt uz akmeņiem. Rezultāts — meitene ceļā uz slimnīcu mirusi.

Un tas atkārtojas katru dienu, ja ne vienā pilsētā, tad otrā; ja ne nogalinot, tad sadauzoties. Un visi satiksmes līdzekļi to rada. Arī motocikli, arī auto, arī tramvaji, arī pajūgi. Vainīgs vai nu pats cietušais, vai arī otrs, bet cēlonis savukārt mēdz būt nevis vienkārša neuzmanība, bet bieži — pārgalvība un trenēšanās rekordos. Gandrīz visas tās simts vai tūkstsots nelaiemes, kas ikdienas notiek pasaulē, visi tie tūkstoši, kuŗiem šodien vai rītu jādabū gals, ir mūsu laikmeta trakās steigas sekas. Un ar katru dienu viss tas pastiprinās, ar katru dienu pieaug soļotāju, skrējēju, velosipedistu, auto un lidmašīnu jauda, bet ne-

viens nejautā, kādas vajadzības pēc tas viss tiek darīts. Cilvēki piesavinājušies spēju miesīgi pārvietoties dažās minūtēs no vienas pilsētas uz otru, no vienas valsts otrā, no viena kontinenta otrā, bet tikai vēl vienmēr cilvēki necenšas parādīt gara veiklību un spēku. Intelektuālus rekordistus nekur neredzam. Mēs neredzam ne individuālu, ne veselu sabiedrisku kustību kāda gara spēka sacensībā. Ne indivīds, ne vesela sabiedrība neparāda ātrumu un spēku kādas problēmas atrisināšanā, kādas zinātnes vai grāmatas izstudēšanā, kādas garīgās kultūras vērtību piesavināšanā. Mēs neredzam nekādus rekordus zinātnē vai mākslā, mēs neredzam, kas no analfabēta būtu kļuvis zinātnieks vai rakstnieks, apbrīnojams izgudrotājs vai cits kas. Mēs nedzirdam nekādus rekordus valodu piesavināšanā; patīkami būtu dzirdēt, kas mēneša laikā būtu iemācījies kādu svešvalodu. Mēs neredzam vispār cilvēci aizraujamies no kāda kultūras darba, ko jau gadu simteņus gaida filozofi un vēsturnieki. Savam domu lidojumam, savam prātam, savam intelektam cilvēki vēl vienmēr nevar sajust vajadzību pēc kaut kāda dzinējspēka. Prāta attīstībai cilvēcei nav ne laika, ne līdzekļu, ne vajadzības.

Bet kurp tad cilvēki tā skrej? —

Dzelzceļa mala. Krustojas ielas, šosejas, lielceļi. Krustojas arī vilcieni, automobiļi, kājām gājēji. Ik krustojumā viņi nesadurās; simti un tūkstoši paskrej garām, bet tad tomēr sadurās, cilvēkus un liķus izsvaidot. Katru dienu kaut kur tādām negadījumam vajag būt. Kad nav Rīgā, tad ir Liepājā, kad nav vienā pagastā, tad otrā. Un kamdēļ? Vai nav telpas? Un ja arī pagrūtāk būtu pilsētā, kāpēc tas pats notiek klusajos laukos? Nav ko brīnīties par vilciena tempu; vilciens arī nevar apstāties un pagriezt ceļu. Bet kur īsti tādā trakā steigā dodas auto,

motocikls un citi, bieži neredzot ne vilcienu, nekā. Tagadējo tempu varētu attaisnot tikai tādā gadījumā, par kādu raksta Tolstojs kādā stāstiņā par uzticamo draugu.

Viens uz nāvi bijis notiesāts; vēlēdamies atvadīties un vēl pabūt savējo vidū, viņš bija lūdzis savu draugu palikt ķīlā. Draugs bija uzņēmies. Tikai notiesātam atpakaļceļā rodas lieli traucējumi — vētra, negaiss, pārplūst upes. Bet viņš ārprātīgā steigā visu pārspēj; beidzot nonāk soda vietā, tā pierādīdams savu draudzību un uzticību.

Kur tā skrej mūsu ikdienišķie ļaudis?

Skaista vasaras diena dzelzceļa maļā. Dodas vilciens. Lokomotīves vadītājs redz pa šoseju tuvojamies motociklu ar diviem vīriešiem. Viņš ir gatavs vilcienu apturēt, ja vien zinātu, ka brašajiem motocikletistiem ir kas līdzīgs uzticamai draudzībai un ka viņi labāk ļausies sabrauktiēs nekā pieturēs. Bet viņš šaubās. Vai tad viņiem būtu tāda steiga? Vai tad neapstāsies? Bet nekā. Viņi drāžas pilnā sparā, vilcienu vairs nevar apturēt, un tā vadītājs pamana savā priekšā norisināties kaut ko ārkārtīgu. Vilcienu aptur — zem sliedēm galīgi sakropļoti divu vīriešu līķi, atņirgtiem zobiem.

Vai tehniski šādai katastrofai vajadzēja notikt? Nē! Tā notika psiholoģiski un bija novēršama, jo te bija vajadzīga tikai niecīga uzmanība.

Kas šo uzmanību novērsa?

- 1) Abu braucēju saruna par kaut ko.
- 2) Strīdus vai īgns gara stāvoklis.
- 3) Ļoti priecīgs vai pacilāts gara stāvoklis.
- 4) Vēlēšanās otram parādīt, ko šis motocikls var.
- 5) Modernās satiksmes tradīcija — skriet bez apdoma.
- 6) Alkohols.

Protams, ir jau cilvēki, kas savu dzīvību dārgi nevērtē, kas kuŗu katru brīdi gatavi to atdot par kaut kādu dēķu vai triķu. Bet cilvēki, kas mīl savu dzīvību, savus bērņus, citus tuviniekus, vai visu pasauli, kas kaut ko domā, studē, kam ir savi mērķi un ideāli, tiem gan nevajadzētu krist par upuri satiksmes vai citām vieglprātīgām nelaimēm. Te noderīgākais ir īsts ķīniešu gausums un indiešu nogrimšana prātojumos. Un vajaga tikai mazliet dziļāk ieskatīties dzīvībā un dzīvē, kā to indiešu gudrie mēdz darīt, un nelaimes nebūs.

Vai tad tiem abiem motociklistiem, pie tam ar diezgan labu izglītību, kas lasa arī laikrakstus un arī par visādām nelaimēm, un kam ir vaļas vakarus un dienas sēdēt pie šacha galdiņa un prātot par visādām liktenīgām kustībām, nevarēja būt savs stingri izstrādāts uzmanības reglaments, ja arī ne filozofisks, tad vismaz šāds:

Ne īgnā, ne pacilātā gara stāvoklī nedrīkst novērst uzmanību ceļa apkārtnē, vai tas būtu pilsētā, vai laukā, pazīstamā, vai svešā vietā. Ja ir kaut kas uzmanību traucējošs — saruna vai cits kas — jābrauc soļos.

Apjautāsimies vispār, ko tad tie motociklisti, velosipedisti vai automobilisti tā skrej? Svarīgās darīšanās? Nē. Viņi tikai nodarbojas ar sportu, vai pašī nezina, kāpēc skrej. Visi skrej, kā lai neskrej. Viņi netrenējas uzmanīgā braukšanā. Viņi arī necenšas attīstīt ne savus instinktus, ne intelektu, bet tikai trenējas pārspēt vai sasniegt kaut kādu rekordu. Viņi, izbraukuši uz lielceļa, nekad nebrauks lēni, baudīdami dabu — mežus, pļavas, putnu dziesmas, ieleju un kalnu skaņus, vakara un rīta noskaņas. Nē. Viņiem nav vajadzīgs ne tādas atpūtas, ne tādas noskaņas pārdomām, atmiņām un problēmu atrisināšanai, kā tas ir vajadzīgs filozofiem un māksliniekiem,

vai arī vienkāršiem prāta un jūtu cilvēkiem. Viņi bēg no dabas, no klusuma, no domām. Galvenais viņiem ir gabalu noskriet, lai pēc tam draudzenēm un draugiem stāstītu par savu varoņdarbu, ka Rīgai izskrējies cauri piecās minūtēs, bet no Rīgas uz Jelgavu sešās.

Ja šie modernie cīkstoņi nolauztu tikai savu kaklu, par to nevarētu būt sevišķs žēlums, bet viņi nelaimes sagādā arī citiem.

Satiksmes nelaimes vairošies, ja likuma ceļā vēl vairāk neierobežos auto, motociklu un pat velosipedu braukšanas ātrumu, kā pilsētā, tā laukos, vai arī ja pašu braucēju saprāts to neierobežos. Sporta ierosināti cilvēki un mašīnas skrej, un jau pārāk bieži tieši nāvē.

Neskatoties uz to, ka visās valstīs jau izdod stingrus satiksmes noteikumus, satiksmes nelaimes vairojas. Kāpēc? Rūpīgu pētījumu vēl nav. Latviski šī ir pirmā grāmata, kas tādus grib ierosināt, bet atbilde var būt tāda:

Negadījumi pieaug, pieaugot satiksmes līdzekļu daudzumam, bet vēl vairāk pieaugot viņu lietotāju pavisāmībai, vieglprātībai, psihiskai mazvērtībai, kad viņā mazinās nopietnība, domātspēja, mazinās cieņa pret cilvēku, pret dabu, pašam pret sevi un visu dzīvi. Bet konstatējot šo, sākot pētīt negadījumu cēloņus, rodas iespēja cilvēkam pieiet no jauna viedokļa.

Šī problēma ir virzāma tālāk, dziļumā un plašumā, un varbūt tad izdosies kaut cik mazināt ātruma deģenerējošo lomu. Un to nenoliegs neviens; arī vienkārši statistiski satiksmes nelaimēs vaino nevien neuzmanību, bet arī aušību un pārgalvību.

Arī statistika sniedz tiešām brīnišķīgus skaitļus: Vācijā 1938. gadā satiksmē nogalināto ir 8000, Latvijā — 48,

kas, salīdzinājumā ar Vāciju, ir maz, bet savā īstenībā daudz.

Ļoti asi pret satiksmes nelaimēm vērsīšoties Hitlers, kā to izteicis kādā motorizācijas izstādē. Vācijā tagad ikgadus satiksmes nelaimēs par upuri krītot vismaz 7000 cilvēku.

„Šie ir tādi pat slepkavas, noziedznieki kā pārējie, kas apdraud cilvēku dzīvības. Šos nedisciplinētos braucējus mēs būsim spiesti, Vācijas motorizācijai attīstoties, sodīt kā slepkavas un iznīcināt.“

Tomēr, pirms sāk lietot tādus sodus, vajadzētu vēl ko citu: vispirms vajag propagandēt disciplīnu un cilvēka dzīvības vērtības apziņu. Vajag arī pārgalvīgo braukšanu un skriešanu, pārgalvīgos sporta un darba paņēmienus uzskatīt kā cilvēka muļķību un aklību, tagadējās varonības, vīrišķības un dūšības vietā. Vajag katram likt pie sirds, ka cilvēkam, visus sešus prātus turot uzmanībā, iespējams novērst ne tikai ielas nelaimes, bet daudz ko. Patreizējais laika gars prasa ātrumu un tikai ātrumu, bet vajag sākt prasīt apdomu un apdomu ikvienā lietā. Vajag prasīt saprātu, vajag prasīt prātu, vajag prasīt ātrāku un spēcīgāku smadzeņu darbību tagadējo motoru vietā. Valstī rīkojamas nevien satiksmes nedēļas un satiksmes mācība ievadama skolās, bet izstrādājama mācība, vai nu to sauktu par negadījumu psiholoģiju, vai citādi, bet kas visiem mācītu sargāšanos no visām nelaimēm. Katru nedēļu, taču, lasām laikrakstos, ka tur un tur sadedzis bērns, piedams pie plīts, ka bērns iekritis verdošā katlā, kamēr māte aizskrējusi uz veikalu vai lopu kūti, ka bērns iekritis dīķī un noslīcis, ka noslīkuši slidojot, ka noslīkuši peldoties, ka viens mednieks nošāvis otru, ka bērns izkritis pa logu, ka bērns nošāvis otru bērnu, ka bērns ūdens

vietā iedzēris ziepju zāles, ka kāds salauzīts kuļammašīnā, ka otrs atzāģējis rokas, ka viens sadedzinājies ar benzīnu, ka otrs iekritis ostā, ka viens ierauts mašīnu siksnās, ka otrs nokritis no jumta. Jaunu dienu uzsākot, mēs nezinām, kāds būs vakars. Varbūt saslimsim, varbūt kaut ko pāzaudēsim, varbūt ciešam kādā katastrofā, varbūt pārskatāmies un noindējamies vai nošaujames, varbūt citiem atnesam ko tādu. Bet ar apņēmību dienu pavadīt bez kaut kā tāda, turot sevi vienmēr mierīgu un apdomīgu, nekas nenotiks. Te nav jāpaļaujas kādai mistikai; nelīdz arī krusta pārmešana rītos, izejot uz ielas. Tikai simtprocentīga apdoma un uzmanība var būt palīdzīga visos darbos, vai uz ielas, vai pie bērniem, vai pie mašīnām.

Piedodamāks ir nelaimes nodarījums darbā. Te jāņem vērā strādnieku nogurums, darba steiga un arī bieži ne visai priekšzīmīgi darba apstākļi. Bet ne vienmēr ir vainojami tie. Strādnieki mēdz nevienu neuzmanīties, bet arī mulķīgi un rupji ālēties, bieži piejoko viens otru, jaunos darba biēdrus nekad nepamācīs, bet pat nopriecājas par viņu neveiklībām. Nevar teikt, ka darba vietās bieži nedzirdētu izteicienus: „prātīgāk“ un „kā bez galvas“, „ausu nav?“ „acu nav?“ bet tie tomēr ir vairāk nevietā teikti un cilvēku tikai padara nervozāku, nekā māca uzmanīties. Ir tipi, kas šos izteicienus lieto vietā un nevietā, bet kas paši tikai sevi uzmanīs, nekad nerēķinoties ar citiem. Ir jau bezgala daudz vietu, kur nepieciešami aizrādījumi, bet ar savstarpēju lamāšanos darba smāgums tikai pavairojas. Kādā Rīgas fabrikā nesen kāds strādnieks pat nosita savu darba biedru, ķildodamies un ar stangām iesizdams tam pa deniņiem.

Bet ir dažas darba nozares, kurās smagas nelaimes

ir ikdienišķa parādība, bet kas prasa novēršanu. Katrs rudens arī mūsu lauku šķūnos kuļammašīnai ziedo diezgan lielu skaitu sakropļotu roku, kāju vai pat dzīvību. Te, kur nelaieme tik paredzama, par ko dzirdam katru gadu, vai tad nebūtu iespējams to visu novērst? Vai ar kādu labojumu kuļammašīnas konstrukcijā, vai ar pašu strādnieku apņemšanos nemesties uz galvas kūlējā. Bet tas atkārtojas. Šie strādnieki un strādnieces mazas neuzmanības dēļ, joku dzīšanas dēļ, amiziera, piedzeršanās, vai laika taupīšanas dēļ atļauj kādam sakropļoties vai aiziet kapā. Te lasām avīzē, ka Kūrsīšu pagastā, strādājot uz kūlēja, nezināmu iemeslu dēļ uz galvas tajā iekritusi un nogalināta 18 gadus veca strādniece. Te atkal otrā dienā lasām to pašu, ka atkal citā pagastā kuļšanas darbā nogalināts kāds strādnieks, kurš trumulī iekritis abām rokām, un mirkli vēlāk ar visu galvu, kas sadragāta.

Kaut šie gadījumi pamācītu vismaz to apkārtni, kur tie notikuši.

Bieži negadījumi ir grants racēju darbā. Dažreiz nedēļu no vietas katru dienu lasām laikrakstos, ka tur un tur kāds dzīvs aprakts, bet vai grants gan būtu vienā vērtībā ar zeltu, ka pēc tās jārokas tik varonīgi?

Plašāk būtu runājams par negadījumiem ar bērniem. Bērņus vajag nevien uzmanīt, bet tos pašus vajag mācīt uzmanīties. Vajag pārrunāt ar bērniem nelaimes gadījumus — atstāstīt avīzēs izlasīto, vajag attēlot, kas var gadīties, ja viņš, bērns, pats rīkotos ar sērkokoņiem, ietu pa ledu, jeb gar upi, kas var gadīties skrejot vai neuzmanīgi ejot pa ielu, kas var gadīties ar nazi rotaļājoties, ar ieročiem rīkojoties un līdzīgi. To visu var attēlot vecāki paši, lai bērns loģiski justu nerātību pretīgumu. Tas viss viņā attīstītu nevis bailu vai bīklības jūtas, kā viens

otrs domā, bet saprātīgu bailošanas no tā, kas var atnest nelaimi — viņam pašam, mātei vai tēvam, visai ģimenei vai visai apkārtnē. Īstenībā bērns ir bailīgs un viņš nav ne uz to pusi piedabūjams, kur saredzamas briesmas. Norādot, kur tās slēpjas, kas jau tādos gadījumos aizgājuši kapā, bērns būs uzmanīgs. Vislielākā uzmanība nepieciešama katrā mājā, kur ir ieroči un bērni. Ir vesela problēma, kā viņus pasargāt no tiem. Nepietiek ar to vien, ja bērnam draud ar pērienu. Tā ir galīga aplamība. Ir gadījumi, kad vecāki nav mājās un kad bērns ir pilnīgi drošs, ka viņu neviens neredzēs, un kad viņam arī diezgan laika šauteni vai revolveri uzmeklēt, ja tie būtu noglabāti.

Līvānu pagastā kāds 10 gadu vecs zēns, kamēr vecāki aizgājuši kaimiņu mājās, bēniņos atradis medību bisi. Pa bēniņa lūku ieraudzīdams, ka pagalmā ienāk viņa 4 gadus vecā māsiņa, lielā sajūsmā un lepnumā viņš pacēlis šauteni pret māsiņu un izšāvis. Tā uz vietas saļimusi. Kamēr noskriets pie vecākiem, viņa mirusi.

Kā bija iespējams notikt šādai nelaimei?

Vai tad zēns gribēja savu māsu nošaut? Vai viņš būtu ķeries šautenei klāt, ja būtu varējis to iedomāties? Taču nē. Vismaz viņš domājis, ka bise nav pielādēta. Bet iedziļinoties šajos abos bērnos, redzam, kāda briesmīga traģēdija te notikusi. Zēnam visu mūžu būs jānocās nožēlā; meitenei, priecīgi skrejošai, ieraugot brāli ar bisi rokās, jāsaņem sejā skrošu lādiņš, kā no kāda briesmoņa vai slepkavas!

Ja šādi gadījumi būtu ārkārtīgi reti, tad daudz nebūtu ko bēdāt, bet tie arī Latvijā notiek 3—5 un pat vēl vairāk reizes gadā. Tāpēc tie jāņem vērā. Nelaime tiešām nāk kā nelaime nelaimes galā, kā to redzam arī avīžu zi-

pojumos par notikumiem Līvānu pagastā, jo tur bērnu vecāki bijuši nogājuši bērēs, kuŗas arī savukārt bijušas nelaimes sekas — grants bedrēs aprakts un noslāpis cilvēks.

Bērnus pasargāt var ne pēriens, ne arī dažādu bīstamu lietu glabāšana, bet bērnu psiholoģiska sagatavošana visiem tādiem negadījumiem. Ja tam zēnam māte vai tēvs sirsnīgi un rūpīgi būtu stāstījis par varbūtībām, rotaļājoties ar ieročiem, viņš to nekad nebūtu izdarījis.

Pēc iespējas ieročus jau nu vajag slēpt, bet tos bērniem var izrādīt, ja tiem būtu interese viņus redzēt. Tad bērni netieksies pēc tiem.

Bet negadījumi bieži notiek arī niekojoties ar ieročiem. Nesen, arī kādās lauku mājās, nošāva zēnu, kuŗš ar lielu interesi skatījās, kad kāds no pieaugušajiem darbojās ap revolveri. Un šī darbošanās notiek tādā veidā, ka blakus stāvošo uz vietas nošauj. Brīnums, ka neviens rakstnieks vēl nav notēlojis, kā tādā gadījumā slepkava sajūtas — pirmā momentā un vēlāk, ko saka citi cilvēki, ko bērni?

Tiešām veselus stāstus, noveles un drāmas sniedz ikviens avīzes numurs. Nesen Liepājas ezerā pīļu medībās kāds nošāvis savu draugu. Šaujot pīles, skrotis ķērušas otru cilvēku galvā, un viņš bijis uz vietas beigts. Šī tema pārspētu Turgeņeva mednieku stāstus, bet vai kāds ir mēģinājis rakstīt tādu par mūsu pašu dzīvi, kas ir pilna šādu notikumu.

Jāgriež vērība nevien uz tām nelaimēm, par kuŗām dzird ikdienas, bet arī ko reti dzird. Reti dzird, ka bērni izkrīt pa logu no otrā, trešā vai septītā stāva un nositas, tomēr tas notiek. Gadās pat, ka nositas no pirmā stāva krītot. Tāpēc, kam ir bērni, jābūt uzmanīgiem šajā ziņā.

To var viegli novērst, bet nekāš vairs nebūs darāms, kad jūs skriesat skatīties, kas uz akmeņiem ar jūsu bērnu noticis. Pārāk briesmīgi būs, ja jūsu zēns vai meitiņa tur gulēs, asiņainu masu galvas vietā.

Kam nav darišanas ar bērnu, tas var nedomāt par viņu, bet kam tāds ir, tam ir jāzina visas varbūtības, kas var atnest nelaimi: noslīkstot, nositoties, sadegot, saspriecinoties, iekrītot katlos vai citādi.

Arī peldoties nenoslīkst neviens uzmanīgs un domājošs cilvēks un bērns, bet tikai pārgalvīgie, savu spēku un spēju pārvērtētāji. Miesīgi būt spēcīgam nav vēl nekāds liels gods; ir gan labi tādām būt, bet vēl labāk ir būt stipram apziņā un prātā.

Nesen avīzes ziņoja, ka kaut kur noslīcis gadu vecs zēniņš. Kamēr tēvs izpeldējies un sauļojoties aizmidzis, tamēr bērns, bez uzraudzības pamests, noslīcis. Tēvs pamodies, ieraudzījis zēnu gulam ūdenī, bez dzīvības.

Vai tad šādu gadījumu šis tēvs nevarēja iedomāties? Taču nevarējis, lai gan grūti nebij. Tā nav tāda nelaime, kurā nekad nevarēja iedomāties. Ar gadu vecu bērnu var iet uz jūrmalu vai upmalu, bet:

1) Nedrīkst apgulties vai aizmigt. Pat tikai apgulties nē, jo kamēr tu guli, bērns var noskriet līdz ūdenim, tev neredzot.

2) Bērns nav tik gudrs, lai zinātu, kas ir nāve, līdzsvara zaudēšana un noslīkšana.

3) Gadu vecs bērns vēl neprot peldēt; peldēšanas instinkts vispār cilvēkam nav visai stiprs.

4) Aizmigt uzraugāma bērna tuvumā var vienīgi stipri tālu no ūdens un pat no grāvjiem. Bet nav jāaizmirst, ka nelaime var nākt arī no citas puses — no kalnainas nogāzes, akmeņu kaudzes. Negadījums ar bērnu

var notikt pat pļavā, jo jau pārāk bieži dzirdēts, ka tiek atpļautas kājas.

Nevajadzētu būt arī tādiem negadījumiem, kad bērni noslikst diķos. Dažreiz vienā avīzes numurā lasām vairākus gadījumus — tur noslicis divus gadus vecs Dimitrijs un tur trīs gadus vecā Teodora... Arī visos citos ūdeņos tas notiek.

Tāpat vienā avīzes numurā ir vairāki slīkšanas gadījumi peldoties. Daugavā noslicis 8 gadus vecs zēns, iekļūdams stiprā straumē. Lielupē, pie ietekas jūrā, noslikušī divi mazi peldētāji — brālis un māsa, iekļūdami straumē. Skaidrs, ka šie bērni drīzāk drošināti peldēšanas sportā nekā biedināti.

Kāds dzejnieks saka:

„Kad cilvēks slīkst, vai tad vairs vienaldzīgs kāds palikt drikst?!“

Protams, nedrīkst. Bet vai tikai tad mums jāpalīdz šim slīcējam, kad viņš atrodas jau mūsu priekšā. Pietiek, kad mēs zinām, ka ikviena upe, ikviens ezers katru vasaru prasa un prasīs upurus un tāpēc jādomā, kā viņus novērst. Vajadzētu teikt, lai viņi peldas uzmanīgāk. Tas, ka katru dienu viņi lasa avīzēs, ka cilvēki noslikst, nekā nepamāca. Ko te darīt? Slīkst pieaugušie, slīkst bērni. Vai ikvienā ūdens malā nevajadzētu likt uzrakstu ar biedinošu pamācību? Vai ik pavasari nevajadzētu skolās bērnus brīdināt, skolotājam plašāk notēlojot visādas varbūtības, lasīt attiecīgus literāriskus darbus?

Tiešām, daudz uztraucoša mēdz būt avīzēs:

Jūrmaalā noslicis 7 gadus vecs zēns lielu viļņu dēļ; kaut kur noslicis cilvēks visu acu priekšā; mātes acu priekšā noslicis dēls, noslikusi meita...

Noslīkšana lielu vilņu dēļ ļoti iespējama, īpaši bērniem, arī seklā jūrmalā. Diena jauka, jūra putojoša. Pieauguši peldas pa lielajiem vilņiem, arī bērni lēkā pašā malā, skan smieklī. Bet te pēkšņi lielāks vilnis bērnu pasit gulus, viņš vairs nespēj piecelties un pablaut, un tikai, kad pēc dažiem acumirkļiem māte vai tēvs bērnu nesa-skata un sāk meklēt — jau par vēlu.

Šādā gadījumā jau nu vairs nav pārgalvība, pat ne neuzmanība, jo te tiešām to bija grūti iedomāties. Bet vecāki, kas būs dzirdējuši arī par šādu bērnu noslīkšanas varbūtību, prātis uzmanīties. Tomēr vienmēr lielāka slīkšanas gadījumu daļa ir aiz vieglprātības un aiz liekas varonības. Ar miesīgu varonību grūti kaut ko panākt.

Īpaši daudz nelaimju notiek puiku pārgalvības dēļ. Tā nesen uz Valmieras dzelzceļa līnijas bijis sekojošs gadījums: dzelzceļa malā rotaļājies bars bērnu, 8 gadus vecs puīselis pagrūdis 6 gadus vecu puīseli taisni nākošā vilciena priekšā, kas mazo aizķēris un notriecis gar zemi. Vilciens ticis apturēts, bērns aizvests slimnīcā, kur viņš tomēr izrādījies viegli ievainots. Bet varēja būt smagi un varēja uz vietas nogalināt.

Raksturīga te ir mazā pārgalvja dvēsele, kāda būs tikai ļoti retam bērnam — vai nu ļoti palaidnīgi audzinātam, jeb psihopatam, jo nevien 8, bet jau 2 gadus vecs bērns sajūt lielas bailes vilcienam nākot pilnā sparā. Šķiet, kaut cik labs indivīds negrūdis uz slīdēm otru bērnu, lai tas būtu cik liels ienaidnieks.

Nelaiemes gadījumu dažādība tiešām ir ļoti liela.

Kāds 16-gadīgs makšķerētājs, sniegdamies pēc ūdenī iekritušas makšķeres, iekritis pats un noslīcis.

Kāds 15-gadīgs pārcēlētājs naktī iekritis Ventā un tumšā noslīcis.

No skrejoša vilciena pie Valmieras izkritis kāds Somijas pavalstnieks, kas uz vietas bijis beigts.

Pēdējais ir tiešām negaidīts negadījums, un kas zina, kas bija šis cilvēks. Varbūt viņš bija ekskursants, kas iebraucis Latvijā, ko varbūt sen ilgojies redzēt, un te vajadzēja dabūt galu. Cilvēks dzimis kaut kur Helsinkos, dzīvojis un daudz kā ilgojies, bet te kritiens pa vagona durvīm, un tiek aprakts svešos Latvijas kapos...

Iebrauc Latvijā ārzemju jūrnieki, latvju jūrnieki aizbrauc uz ārzemēm, piedzežas, iet gar ostas malu, iekrīt un noslīkst.

No skrejoša vilciena pie Krustpils reiz izlekusi kāda sieviete ar diviem bērniem — 5 un 6 gadus vecām meitenēm, no kuņģa viena un pati māte stipri sadauzījās. Izrādījās, ka lēciens bijis jātaisa tamdēļ, ka vilciens aizskrējis garām stacijai, kuņģa bijis jāizkāpj.

Vai cits nekas neatlika šai sievietei ko darīt? Šis nāves lēciens, vēl ar bērniem, nedrīkstēja notikt. Kaut arī jāizkāpj citā stacijā, kaut jāpiemaksā, bet tik lielā izmisumā taču nebija jākrīt.

Nelaieme notiek arī jānotiek ar zirgu. Un notiek kā bērniem, tā pieaugušiem, bet nevar teikt, ka jāšana ir kaut kas bīstams. Tikai te, tāpat kā visur, vajadzīga apķērība un arī prasme. Jātņiekam ir jāparedz varbūtības. Tā kaut kur kāds 13-gadīgs zēns smagi cietis. Jānot zirgs iztrūcies, pavada apķērusies zēnam ap kaklu, lielāku gabalu pa zemi viņš vilkts līdz, un no dabūtajiem ievainojumiem viņš miris.

Protams, tas ir gadījums, bet to vajadzēja paredzēt. Dažreiz arī jātnieka pārgalvība rada nelaimi. Bet zirga mugurā nevar kāpt kaut kuņģ, gluži kā uz motocikla. Jāpazīst neviens jāšanas sports, bet arī zirga daba.

Daudz bērnu, īpaši pēckara gados, mēdza saspridzināties ar atrastām granātām. Daudzi nogalināti, daudzi sakropļoti. Un ik pa laikam, arī vēl jaunākā laikā nāciēs dzirdēt, ka atkal kaut kur kāds 10-gadīgs kara speciālists sevi saspridzinājis. Ik pa laikam kāds kur atrod savādu dzelzs gabalu, ko dauza un pēta, līdz nāk sprādziens un īstu briesmu pilns skats.

Avīzes vēl nesen ziņoja, ka Pilskalnes pagastā galīgi saplosīts 12-gadīgs zēns, kuŗu, izdzirdot sprādzienu, māte ganīklās atradusi galīgi saplosītu, pie tam nav zināms, ko viņš īsti kalis un pētījis.

Viegli varēja novērst šīs nelaimes — vajadzēja katram bērnam mājā un skolā neskaitāmas reizes atkārtot, lai nekādas bumbas, patronas un lodes nepēta un neapbrīno; ka tādi pētnieki jau simtiem sakropļoti. Vajadzēja pat ar īpašu cirkulāru norādīt vismaz visām lauku mājām, lai no visa tāda bērnuš brīdina. Labāk lai šie gani izdarītu citas varonības — izpētītu kokus, puķes, zemes slāņus, kaltu labāk kādu akmeni vai koku — varbūt iznāktu kāds tēlnieks; kaut ko mācītos, iznāktu mācīts vīrs... Par nožēlošanu, pat rakstnieki vēl nav tēlojuši šīs bērnu traģēdijas, lai gan tē iznāktu daudz populārāki stāsti kā „Dullais Dāuka“, „Kauja pie Knipskas“ vai „Nāves ēnā“, un kas ļoti pamācītu nenodarboties ar kara sprāgstvielām.

Daudz ko vajadzētu mācīties arī no biežajām nelaiēm uz dzelzceļiem. Kāds laikraksts raksta:

„Nelaiemes gadījumi uz dzelzceļa, kā zināms, visbiežāk atgadās rudenos un ziemā, kad laiks tumšs, miglains un vējains, un kad ļaudis staigā siltās galvas segās, kas traucē dzirdi un redzi. Tādēļ šīnī laikā gājējiem un brau-

cējiem sevišķi jāuzmanās. Staigāšana pa dzelzceļa slie-
dēm izbeidzama, jo tā līdzinās pašnāvības meklēšanai.“

Bet ir cilvēki un būs, kas nekad neņems šādas pamā-
cības vērā, tāpat kā ir tādi savādnieki, kas pat tad skries
pāri dzelzceļam, ja kāds viņiem tieši norādīs, ka te draud
briesmas. Tā kāds laikraksts ziņo:

„Sestdien Gertrūdes ielas pārbrauktuvē, daudzu cil-
vēku klātbūtnē, notika traģiska nelaime ar kādu jaunu
cilvēku. Sargs, ieraudzījis tuvojamies lokomotīvi, nolaida
aizsargbarjeru. Tajā brīdī dzelzceļa līniju mēģināja pār-
skriet kāds jauneklis. Sargs neapdomīgo skrējēju brīdi-
nāja, bet tas nepiegrīza brīdinājumam nekādu vērību.
Atstatums starp lokomotīvi un cilvēku bija par īsu; tā
notrieca viņu uz sliežu. Nelaimīgā ķermenis pilnīgi sa-
kropļots. Līķis nogādāts morgā.“

Sevišķi pamācoša ir kāda dzelzceļa katastrofa, kura
notika 1938. gadā Rīgas nomalē un kuru izsauca kāds
auto, ar kuru atgriezās no žīdu kapiem 5 braucēji. Viena
autovadītāja neuzmanības dēļ bija nāvē jāaiziet vairākiem
cilvēkiem, daudziem jāizsauc šausmas un bēdas, un jāuz-
trauc visa Rīga, visi ārsti, slimnīcas un policija.

Ja tas viss būtu noticis aiz veikaliskas steigas, varētu
vēl saprast, bet šis auto atgriezās no kapiem. Brauc pa
brīvu ceļu; aprakts tēvs un vīrs, un tāpēc varētu būt
lēnāks brauciens. Bet nē. Auto saskrejas ar vilcienu,
četrus iekšā sēdētājus un abus lokomotīves vadītājus no-
galinot.

Katram līdzīga veida braucējam taču nepieciešama
tik disciplinēta uzmanība, ka viņš nelaimi nedrīkst pielaist
nekādā vietā, nē vēl ārpus pilsētas uz klusa ceļa. Un
pats galvenais būtu vienmēr, ik acumirkli uzskatīt dzelz-
ceļa līniju un apkārtni un mašīnu apturēt, viss viens, vai

barjēras ir priekšā, vai nav. Vai nav laika apstāties uz dažām sekundēm? Pat no kapiem mājās braucot viņi nevar svinīgāki braukt, bet skrej, ka nogalina savas mātes un tantes, savus brāļus un māsas, paši sevi un vēl citus.

Šie nožēlojamie ātruma vergi!

Ātrums ir attaisnojams tikai tad, ja tas cilvēkiem var palīdzēt un nevis kaitēt. Ja tas cilvēkiem dod atpūtu un labsajūtu, ja tas cilvēkus tuvina dabai, bet ne lielpilsētas zaņķim. Ātrums vajadzīgs, kad cilvēkiem ir jāiet palīgā kaut kādās briesmās. Ātruma rekordisti būsīm tikai palīdzības sniegšanā nelaiemes gadījumos. Tā šai dzelzceļa katastrofai palīdzība tika sniegta ļoti ātri. Vilciens ar visiem sanitāriem piederumiem notikuma vietā ieradies jau 45 minūtes pēc notikuma.

„Radio palīdz glābt bērna dzīvību“ — tas ir patīkamākais, ko varam lasīt laikrakstos, kuŗos taču vienmēr ir tik daudz uztraucoša. Bet te — radio palīdz glābt bērna dzīvību, un mēs optimistiski varam priekšā stādīties pa saules dzīvi pēc kādiem 50 gadiem, kad ikviena cilvēka slimības gadījumā laidīs darbā lidmašīnas, veselas laboratorijas un sasauks ārstu sēdes. Minētais gadījums notika Francijā 1938. gadā: kāds provinces ārsts konstatē bērna trieku, bet tuvākā aptiekā viņš neatrod vajadzīgo serumu un griežas pie radiofona, pieprasīdams tādā ceļā. Pēc dažām minūtēm jau kāds ārsts atsaucas, pēc 15 minūtēm jau vairāki, pieteicot ierašanos automobiļos, bet pēc 17 minūtēm kāds ārsts jau dodas ceļā — var paziņot radiofons — ar lidmašīnu.

Dažs labs varbūt neticēs un pasmiesies — vai tas bija vajadzīgs? — Viena bērna dēļ. Jā, tas ir vajadzīgs. Vienīgi te ir vajadzīgs ātruma rekords, un vienīgi šis ārsts

— seruma pieprasītājs pa radio un tas, kas lidmašīnā devās turp, ir vērti pasaules uzmanības un pateicības.

Tie ir varoņi, kas jāapbrīno!

Tāpat varone ir kāda sieviete, par kuŗu rakstīja laikraksti 1938. gadā, kas pie Londonas novērsusi dzelzceļa katastrofu.

Viņa dzīvojusi mazā mājiņā dzelzceļa malā. Kādu vakaru bijusi vētra, un viņa laukā izdzirdusi brīkšķi. Izskrējusi ārā, viņa ieraudzījusi uz sliedēm uzgāzušos telefona stabu. Pēkšņi viņa atcerējusies, ka drīz vien jānāk kādam ātrvilcienam, un skriedama un klupdama viņa aizkļuvusi līdz stacijai, tā ka vilcienu vēl paspēts apturēt un laikā izglābt no šausmīgas katastrofas. Sieviete par to saņēmusi lielāku premiju.

Bet vēl ir viena psiholoģiska parādība, kuŗa rada nelaiemes gadījumus: tie ir tā saucamie mulķīgie joki.

Ir pat īpaša cilvēku suga, kuŗa mūžīgi mīl jokoties, arī mulķīgi un nejēdzīgi. Parasti klātesošie izsmejas, smejas arī izjokotais, ja joks viņu dziļāk neapvaino, bet pa lielākai daļai šiem jokiem mēdz būt arī nopietnākas sekas. Šīs sekas mēdz būt redzamas un neredzamas. Neredzamās ir tās, kas notiek izjokotā dvēselē, acumirkli un vēlāk, ja joks ir bijis apvainojošs un nostādījis cilvēku neveiklā stāvoklī. Tāds neveikls stāvoklis rada uzbudinājumu, uztraukumu vai vismaz neuzmanību. Apvainotais cilvēks mums neredzot var pārskatīties un nervu nomierinošā līdzekļa vietā iedzert kādu indi, ar benzīnu var rīkoties uguns priekšā, var neredzēt mašīnu siksnas un riteņus, uz ielas viņš var neredzēt auto vai tramvaju, viņš, apvainots par sliktu peldētāju, grib būt labs un drošsirdīgs peldētājs, un noslīkst.

Tādas un līdzīgas var būt piejokotā vēlākās sekas.

Ja kāds cilvēks piedzīvotu kaut kur kādu nelaimi, tad tā stāv sakarā ne tikai ar neuzmanību, bet arī ar gara stāvokli, kuŗu kaut kas izsaucis, sarūgtinājis, vai arī otrādi, arī pacilāts gara stāvoklis rada neuzmanību.

Redzamās sekas jokošanās gadījumā arī ir ļoti biežas, jo ļoti bieži redzēti gadījumi, kad muļķīgi joki pārvēršas nelaimē. Ir gadījumi, kad negēlīgs tips jokojas, labi paredzēdams sliktu galu. Vai grūti paredzēt sekas, ūdeni iegrūžot peldēt nemācētāju vai arī mācētāju, bet gluži nesagatavotu?

Tā kāds ne visai asprātīgs joks noticis kādā kuļšanas darbā, kad uz kūlēja stāvošai meitai puisis no apakšas uzgāzis ūdeni, bet strādniece mašīnā pazaudējusi abas kājas.

Ko tad pārsteigumā viņa varēja darīt? Protams, apjukt, instinktīvi aizsargāties un instinktīvi taisīt lēcieni uz priekšu, bet kuļammašīna ir pilnā darbā. Strādniecei amputē abas kājas, puisim sods un gādība par viņu. Bet te rodas jautājums: vai šai gadījumā vainīgais ir sodams? Tas jau bijis tikai joks, kuŗa sekas viņš nekad nevarējis iedomāties. Sekas paredzēdams, viņš nekādā gadījumā nebūtu tā rīkojies.

Sekas, īstenībā, te bija paredzamas. Smalkjūtīgs un tālredzīgs cilvēks nerikotos tā. Šādiem nodarījumiem ir jāpiemēro sodāmība. Līdzjūtība cietušai prasa gandarījumu, vainīgais ir pamācāms, ja viņu nemāca paša saprāts. Protams, joka sekas viņu māca, viņš nekad vairs līdzīgu neatkārtos, un dažu tas varbūt sāpinās visu mūžu. Bet tagad ir par vēlu. Tikai nav par vēlu citus cilvēkus, visu sabiedrību plaši un dziļi iepazīstināt ar šiem jokiem un šīm nelaimēm, ar viņu cēloņiem un sekām, ar neuzmanību un nepieklājību, kas var sagādāt traģēdiju, briesmas, mokas un sāpes citiem, bet sev pašam sirdsapziņas

pārmetumus, neizdzēšamu nožēlu, naudas izdevumus, nedēļu aresta vai arī 15 gadus spaidu darbu.

To mums dzīve dod ikdienas.

Neapkarosim humoru un satiru. Ar tiem dažreiz sabiedriskus netikumus iespējams daudz labāk labot, kā to iespēj likumi un aizliegumi. Bet nejēdzīgam jokam vietas nav nekur. Cilvēkiem jāiemācās domāt, tad par padarītu nedarbu vai darbu nebūs jābrīnās un jācieš. Tad nekādus pārsteigumus dzīve nenesīs.

Nepatīkams pārsteigums noticis arī Naudītes pamatskolā. Skolotājam ieejot klasē, pēkšņi atskanējis spēcīgs sprādziens. Viņš paspējis izsaukties: „Kas to izdarīja?!“ un saļimis uz grīdas. No uztraukuma skolotājs pat zaudējis valodu, un, kā laikraksti ziņo, grūti paredzama atlabošanās, jo smadzenēs radies asiņu izplūdums.

Protams, šāds skolotāja uztraukums no zēnu izlikta pugaču korķa nav nekāda glēvulība, bet tas varēja atgadīties katram. Cilvēks ieiet klusajā klasē, domājams mierīgu domu, bet te pēkšņi zem kājām notiek sprādziens, kas nekādā ziņā nedrīkstētu būt. Domājams, ka šis nebūs vienīgais tāds gadījums. Tas, tāpat kā citi, rāda, ka ikvienam daudz kas jāzina. Tas, kas būs dzirdējis, ka pugača korķis var mēmu padarīt ne tikai bērnu, bet arī lielu cilvēku, ar viņiem nesvaidīsies.

Lieki būtu tēlot, kādas nelaimes jāpiedzīvo alkoholiķiem un iereibušiem. Iereibušais taču nevalda ne par vienu no saviem prātiem un vismazāk par savām kājām un rokām, un tāpēc vislielāko negadījumu skaitu rada šie. Nemācīsim viņus uzvesties, bet tikai norādīsim, ka nav cilvēka cienīgi ar alkoholu padarīt sevi par psihopatu runā, domāšanā un uzvedībā, kaut uz dažām stundām. Ja normālais cilvēks vēl varētu piedzīvot nelaimi, tad vis-

maz tādos apstākļos, kur tā nebija paredzama, bet alkoholiķis tieši nogulstas uz ielas vidus — viņam taču pieder pasaule — un ļauj lai katrs brauc tam virsū. Tā Daugavpilī pilnā sparā drāzies autobuss, šofers pamanījis uz ielas kādu priekšmetu, mēģinājis bremsēt, bet uz slidēnās ielas nepaspējis un uzdrāzies gulošajam priekšmetam virsū. Apturot autobusu, atraduši cilvēku ar sadragātu galvu.

Vēl apkaunojošākas nāves taču vairs nevar būt!

Bieži gadās lasīt avīzēs, ka pazudis tāds un tāds cilvēks vai bērns, un lūdz cilvēkus, kas tādu būtu redzējuši, paziņot mātei, citiem piederīgiem vai policijai. Tomēr līdz šim mums nav gadījies lasīt pārskatu par šiem negadījumiem, un mēs nezinām, kas īsti ar tiem pazudušiem noticis. Tikai zinām, ka dažos gadījumos notikušas pašnāvības, dažos bērni devušies uz džungļiem un beidzot atrasti; dažos notikušas arī slepkavības. Tomēr būtu lietderīgi sakopot visus šos negadījumus, lai mēs zinātu, kādi var būt pazušanas iemesli, cik dažādi viņi ir un vai katrai pazušanai ir kaut mazs traģisks raksturs, jeb piederīgie tikai velti uztraukušies. Zinot pazušanas iemeslus un arī atrašanās veidus, ātrāk iespējams gūt atklājumus. Tā kādā bērnu patversmē pazudis 12 gadus vecs zēns, tiek ziņots policijai, bet rezultātu nav nekādu. Zēns bijis lēna, godīga rakstura, bez dēku tiekismēm un arī bez piederīgiem, lai kurp aizbēgtu. Bet ceturtdienā, nejauši ieejot patversmes pagrabā, kādā tukšā un noslēgtā telpā, viņš atradies tur izbadējies, bailu pārņemts un bez cerībām tikt ārā, jo telpā nav nekādas vajadzības bijis kautcik biežāki iet. Visur ticis meklēts, tikai nevienam neienācis prātā viņu meklēt šeit, pašu māju pagrabos. Un gadījums bijis ļoti vienkāršs — liktenīgajā dienā kāds cits zēns no-

skrējis pagrabā, kaut ko paņēmis, šis līdzī, bet otrs, šo nemaz nepamanot, ārā skrejot, aizcirtis durvis cieti. Nelaimīgais sācis kliegt un daudz durvis — neviens nedzirdējis.

Kādā laikrakstā bija šāds mazs ziņojums par bērna nozušanu un atrašanu, kas jau līdzinājas mazam stāstīgam:

„Brenčuļu pagastā Jaunlužu māju kalpone ar savu 3 gadus veco bērnu aizgājusi mežā ogot. Mežā bērns nomaldījies, un visa meklēšana bijusi veltīga. Tikai nākošās dienas pievakarē bērns atrasts guļot āboliņa lauka malā, kur tas, jādūmā, pavadījis arī nakti. Mazais ceļotājs izskatījies stipri novārdzis.“

Tomēr laimīgs ir šāds negadījums; varēja vēl pāiet pāris dienas, un bērns būtu atrasts beigts.

Angļu rakstnieks un ārsts Kronins savā romānā „Citadele“ tēlo ārstu, kas ir neapmierināts ar tagadējo ārstu darbu paviršību un veikaliskumu, prasa plašas pārmaiņas visā ārstniecības sistēmā, un šī ideālista galvenais princips ārsta darbībā ir tas, ka viņš ne par ko nedrīkst būt drošs. Šis ir tiešām svarīgs princips un ne tikai ārsta darbā, kur maza neuzmanība vai paviršība var atņemt cilvēkam nāvi; tas pats ir katrā darbā, tas pats ir katrā solī, ko cilvēks spē.

Ne par ko nevaram būt droši!

Tas ir galvenais princips, kas jāpatur vērā vienmēr. Parasti cilvēki, iziedami lielpilsētas ielās, nekad neiedomājas, ka viņi mājās neatgriezīsies, bet nokļūs morgā. To vajadzētu iedomāties, tad neviens nekur nebūtu par daudz drošs un nedabūtu negaidītu galu.

Un lai gan Kronins tēlo ļoti rūpīgu ārstu, tomēr arī tas vēl nav bijis uzmanīgs visos gadījumos. Nevien ārsta

darbā jābūt uzmanīgam, bet katrā solī, un to Kronina „Citateles“ galvenais varonis nebija zinājis. Romāna varoņa sievu nogalina autobuss, kad viņa, no veikala iepirkusies, skrej pāri ielai un tai momentā, kad lasītājs to nekad negaidīja, kad romāna varoņi, visādas grūtības pārcietuši, sāks jaunu dzīvi. Bet šis ārsts nebija mācījis savai sievietei šo vienkāršo principu:

Nekad neiet un neskriet pāri ielai, ja nav pilnīgi drošs, ka nelaime nenotiks.

Senajos latviešu tautas ticējumos ļoti liela vēriba piegriezta nelaimei jeb jaunai dienai. Pastāv daudz un dažādi māņi par nelaimes vēstnešiem un izsargāšanos no nelaimes. Nelaimi atnes sievietē, sastapta ceļā, izejot no rīta, nelaimi vēsta govs maurošana, vārnas ķērķšana, to vēsta žagata, arī zaķis, kaķis un suns. Ir arī padomi, kā izsargāties no nelaimes: nevajag kāpt no gultas ar kreiso kāju, nevajag pāriet ceļu, tukšam vezumam braucot, ogotājai pirmā oga jāmet zemē. Protams, tas viss ir tikai māņi, no kuņģiem vadīties vairs nevaram. Visās tautās, visās reliģijās cilvēks meklē aizsardzību mistikā, bet tad sāk atrast nelaimes dabīgos celoņus un dabīgu aizsardzību. Ne zaķis, ne kaķis nelaimi nenes, arī ne vēstījumu, bet to nes neuzmanība un neziņa, kur tā, neteiksim slēpjas, jo tā nav nekāda mistiska persona, kas slēpjas un izdevīgā gadījumā uzbrūk, bet kur tā var gādīties — ielas satiksmē, vilcienā, laivā, peldoties, izsviežot naudas maku, vai tiekot apzagtam.

Un tomēr ļaudis vienmēr domā, ka ikvienā nelaimē ir liktenis un ka liktenim tu neizbēgsi. Tas ir pārāk nepareizi. Ko par likteni var saukt? Liktenis ir tas mūsu dzīves gadījums, ko mēs nevēlamies, kas mūs apgrūtina, kas mūs satriec un kā novēršana, šķiet, nestāv mūsu

spēkos. Tomēr arī liktenis ir mūsu spēkos, vajag tikai lielāku uzmanību, lielāku apkārību, drusku zināšanas un labu gribu.

„Izšķirošais ir nevis tas, vai laime ir vai nav, bet gan tas, vai griba ir vai nav.“ Skaisti un dziļi saka Dr. Kārlis Ulmanis.

Visi nelaiemes gadījumi mazināsies tikai tad, kad sāks iztīrīt viņu psiholoģiskos cēloņus, kad par tiem rakstīs un runās — skolās, radiofonos, laikrakstos un grāmatās.

Laikrakstu chronikā visi šie gadījumi, patiesībā negadījumi, reģistrējami īpašā nodaļā. Izkaisīti pa laikrakstu lappusēm juku jukām, lasītājiem tie nav ievērojami kā kārtējas un biedinošas parādības. Līdz ar viņiem apskatāms katra notikuma psiholoģiskais raksturs, bieži lietojot arī asākas piezīmes par neuzmanību, paviršību un mulķību.

Skolās mācāma negadījumu psiholoģija, pat pirms sāk mācīt vispārējo.

Ja pagaidām par šo nozari nevar runāt kā par nopietnā sistēmā savestu zinātņi, tad tas nemazina viņas izlietošanas iespēju. Tas tikai spiež sākt rūpēties par viņu zinātniekiem; katram cilvēkam ir jāzina vismaz izteiktais šai grāmatā.

„Sargājiet bērņus no nelaiemes gadījumiem!“ —

Šāds uzsaukums nav vēl plašāk mūsu zemē atskanējis, bet tas būtu nepieciešams. Ik pa laikam vajadzētu griezties pie mātēm un tēviem ar šādu uzsaukumu — mājās, darba vietās, publiskās iestādēs, skolās — brošūru un plakātu veidā, sniedzot visu pārskatu par notikušajām nelaimēm mazājo pasaulē. Vajadzētu vecākus aicināt pūļu pielikšanai, lai vismaz vienu gadu visa Latvija

iztiktu bez bērnu noslikšanām, bez sabraukšanas, saspri-
dzināšanās, saindēšanās, sadegšanas; bez kāju atgrieša-
nas pļaujmašīnā un līdzīgiem gadījumiem.

Vai nevarētu to panākt, lai, atskatoties, par kādu
gadu varētu teikt: latvju tauta bijusi tik apzinīga un uz-
manīga pret bērniem, ka visā valstī gada laikā nav bijusi
neviens smagāka nelaime.

Patīkami redzēt tādu mākslinieciski zīmētu plakātu,
kādu pēdējā laikā izlaidis valsts apdrošināšanas uzņē-
mums, kas izlikts pat daudzos ielu stūros un var pie-
saistīt arī bērnu uzmanību.

Šī plakāta zīmējumā redzama meitenīte piepūstiem
vaigiem un pusnopūstu pienenīti rokās, un uzraksts:

„Viena vēsmiņa un ... pienenītes vairs nav... Cik
bieži cilvēka dzīves plūsmu priekšlaicīgi pārtraucniecīgi
cēloņi.“

Tādi un līdzīgi plakāti būtu izlaižami periodiski, da-
žādiem zīmējumiem un aforismiem.

Bet ir jau arī laimīgi nelaimes gadījumi. Dažreiz
apsviežas autobuss, bet neviens nav ievainots, dažreiz
cilvēks nokrīt no liela augstuma, bet paliek dzīvs. Daž-
reiz notiek arī dīvainības, bet grūti ticama ir kāda avīžu
ziņa, ka kaut kur auto katastrofā, ar auto uz slimnīcu
vestais ārprātīgais atguvis saprātu, bet auto vadītājs zau-
dējis prātu. Bet — var būt. Arī franču žurnālists Leons
Dodē stāsta, ka auto katastrofā 1914. g. dabūjis ievaino-
jumu galvā, bet no tā tikai uzlabojis savu atmiņu un gara
spējas. Dažreiz cilvēks veselai nelaimju rindai iziet cauri,
palikdams sveiks un vesels. Tādu cilvēku tēlo dāņu rakst-
nieks Andersens Nekse stāstā „Nāve“. Šis cilvēks ve-
cumā pats meklē jūrā savu galu, nevarēdams nāvi sa-

gaidīt, lai gan visu mūžu tā ar viņu spēlējusies kā kaķis ar peli.

Nelaimes piemeklē visus — bagātus un nabagus, lieļus un mazus, zinātniekus un dzejniekus, profesorus un valsts vīrus, izglītotus un neizglītotus ļaudis. Auto katastrofā nositās mūsu ārlietu ministrs Z. Meierovics un profesors A. Būmanis; tāpat nositās arī Belģijas karalis Alberts un vēlāk arī karaliene Astrida. Dzelzceļa katastrofā cieta un mira dzejniece Biruta Skujeniece, vilciens sabrauca Emilu Dārziņu un beļģu dzejnieku Emilu Verharnu. Ielas satiksmē cietis un miris slavenais ķīmiķis Pjers Kirī, auto katastrofā miris filozofs un valodnieks L. Kutirā, tvanā noslāpis rakstnieks Emils Zolā, un deļotāja Isadora Dunkane tika nožņaugta un sakropļota, kakļautam aizķeroties ap auto riteni.

Bieži viena nelaime ir cēlonis jaunām nelaimēm. Tas nekādā ziņā nedrīkstētu būt. Redzot traģisku nelaimi, klātesošie zaudē galvu un viena upura vietā rodas desmiti un simti. Traģiskā vai arī dabīgā nāvē nomirst cilvēks — otrs iet līdzī pašnāvē. Cilvēks pazaudē simts latus — metas ūdenī. Cilvēkam nodeg māja — paliek ārprātīgs.

Ne simts, ne miljonu latu zaudēšana nedrīkst prasīt cilvēka dzīvību, un, pat bez santima palicis, tukšs un kails, viņš var dzīvot, ja vien viņa prātu neaptumšo finanses un bagātība. Nelaime ir tikai tā, ja cilvēkam ir jāpazaudē veselība, rokas, kājas; ja viņš paliek akls un kurls. Un tāds kļūt var katrs ļoti ātri. Bet vēl arī tad cilvēks var atrast spēju dzīvot, atrast mierinājumu un jaunu darba lauku, viņš var būt derīgs nevien sev, bet arī sabiedrībai. Tāda, piemēram, ir rakstniece Helene Kellene, kuŗa, jau no dzimšanas būdama akla un kurla,

vēlāk kļūst pasaules slavena rakstniece, kuru apbrīno visas pasaules lielākie gari, pat dziedoņi, kā Šalāpins un Karuzo, kuŗi viņai īpatnējā veidā likuši dzirdēt savu balsi. Viņa nekad nav atguvusi dzirdi un redzi, bet tomēr apbrīnojamā veidā, izpalīdzoties ar tausti, viņa ieguvusi universitātes izglītību.

Ko gan neiespētu vesels cilvēks, ja vien tam būtu griba un mīla uz zinātņi, rakstniecību, mākslu un dabu, visā viņas īstumā un lieliskumā. Bet visur mēs redzam jaunus vīriešus un jaunas sievietes, kuŗām nav nekādas izglītības, nav nekādas intereses, nav nekādas gribas kaut kur dziļāk ierakties ar savu prātu, kaut ko saprast. Viņi nekur netiek, it kā neredzīgi. Pat visskaistāko, kas tuvumā, viņi neredz. Spēcīgās un veiklās kājas viņus nekurp tālāk dzīvē neaiznes. Arī mašīnas un motori neko tām nepalīdz.

Reti mēs redzam brīvajā dabā, mežos, upmalās un plāvās mierīgi pastaigājamies kādu vientuļu cilvēku. Dabai viņš paskrej gaŗām, to nemaz neredzēdams. Viņam jāskrej, lai ātrāki dabūtu galu.

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309068794

TĀ PAŠA AUTORA

DRĪZUMĀ IZNĀKS:

SKAIDRI VĀRDI PAR NESKAIDRĀM LIETĀM

Maza aforismu vārdnīca

*

DZIŅAS UN SASNIEGUMI

Noveles

*

V A R Š U N D Z E L Z S

Romāns

11 NOV 1939